

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ**

**II. DÜNYA SAVAŞINDAN SONRA İZMİR'İN KENTLEŞME SÜRECİNE SANAT
GALERİLERİNİN ETKİSİ**

FIRAT ÇALKUŞ

**İZMİR
2010**

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ**

**II. DÜNYA SAVAŞINDAN SONRA İZMİR'İN KENTLEŞME SÜRECİNE SANAT
GALERİLERİNİN ETKİSİ**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. BEDRİ KARAYAĞMURLAR**

FIRAT ÇALKUŞ

İZMİR

2010

2

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

.....Fırat Çalkır..... tarafından Prof. Bedri Karayazmalar yönetiminde
hazırlanan .....II. Dünya Savaşından Sonra İtminin Keşfi.....
.....Sirene Sınıt Galerilerinin Etkisi.....
..... başlıklı tez
tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından "Yüksek Lisans Tezi" olarak kabul
edilmiştir.

Prof. Bedri Karayazmalar
Danışman

Yrd. Doç. Dr. Emine Halımanlı
Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Hadise Kısakçıkaya
Jüri Üyesi

Prof. Dr. h. c. İbrahim ATALAY
Enstitü Müdürü

Adres: Uğur Mumcu Cad.135 Sk. No:5 35150 Buca/İZMİR
Telefon: +90 (232) 440 09 08 - 440 09 11 Faks: +90 (232) 420 60 45
e-posta: egitimbil@deu.edu.tr

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	385357
Yazar Adı / Soyadı	firat çalkuş
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 35198055860
Telefon / Cep Telefonu	02323475807 05068125885
e-Posta	dahifirat@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	II. DÜNYA SAVAŞINDAN SONRA İZMİR'İN KENTLEŞME SÜRECİNE SANAT GALERİLERİNİN ETKİSİ
Tezin Tercümesi	İZMİR İS THE EFFECT OF THE URBANİZATION PROCESS ART GALLERIES AFTER THE II. WORLD WAR
Konu Başlıkları	
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bölüm	Resim Bölümü
Anabilim Dalı	Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yıl	2010
Sayfa	117
Tez Danışmanları	Prof. Dr. Bedri KARAYAĞMURLAR Yrd. Doç. Dr. Emine HALIÇINARLI Yrd. Doç. Dr. Hadıye KÜÇÜKKARAGÖZ
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Yayımlama İzni	☒ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☐ Ertelenmesini istiyorum

a. Yukarıda başlığı yazılı olan tezinin, ilgililenlerin incelemesine sunulmak üzere Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından arşivlenmesi, kağıt, mikroform veya elektronik formatta, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezime ilgili fikri mülkiyet haklarının saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) ve erteleme talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

22.10.2010
İmza:

Yazdır

ÖNSÖZ

Sanayi devrimiyle özdeşleşen kent kavramının insanlık üzerinde etkisi oldukça fazladır. Kent denilen olgunun yaşayıp, hayatta kalması, gelişmesi için içinde barındırdığı kitlenin de desteğine ihtiyacı vardır.

İnsanlığın, metal çağının etkisiyle birlikte farklı alanlara yayılarak gerçekleştirdiği ve birbirine üstünlük kurma çabasıyla gelişen şehir kavramının içinde barındırdığı birbirinden farklı değerler kent sosyolojisi açısından incelenmek istenmesi araştırmanın özünü oluşturmaktadır.

Kent'in alt kavramlarının kentleşme, kentlileşme ve göç başlıklarına önceleri genel bir çerçevede bakılırken ilerleyen kısımlarda ülkemizdeki yansımalarının nasıl olduğu, özellikle 1950'den sonraki dönemde Türkiye'nin içinde bulunduğu karmaşık dönemin sosyal, ekonomik ve siyasal açıdan yaşanan en büyük sorunlardan birisi olarak görülen "göç" kavramının nasıl ortaya çıktığı ve etkisi üzerine değerlendirme esas alınmıştır.

Yapılan araştırma ile İzmir'de yerel yönetim politikaları tekrar gündeme getirilmiş, sanatsal mekânların kentin gelişme projelerinde ne ölçüde rol aldığı ve çözüm politikalarındaki yetersizlikler ifade edilmiştir.

Çalışma süresince yardımlarından dolayı çalışmanın geleceğine ışık tutan Tez Danışmanım Sayın Prof. Dr. Bedri KARAYAĞMURLAR'a, ilgilerinden dolayı kişi ve kurumlara teşekkür ederim.

Fırat ÇALKUŞ

2010

İÇİNDEKİLER

Kapak.....	I
Önsöz.....	V
İçindekiler	VI
Tablo ve Resimler Listesi.....	VIII
Özet.....	X
Abstract.....	XI
1.BÖLÜM: GİRİŞ VE AMAÇ.....	12
1.1.Giriş.....	12
1.2.Sorun.....	12
1.3.Amaç.....	12
1.4.Önem.....	12
1.5.Alt Problemler.....	13
2.BÖLÜM : YÖNTEM.....	15
2.1.Araştırmanın Modeli.....	16
2.2.Evren ve Örneklem.....	16
2.3.Veri Toplama Aracı.....	16
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMA BULGULARI VE YORUMLAR.....	17
3.1. KENT SOSYOLOJİSİ VE TEMEL KAVRAMLAR.....	17
3.1.1. Batı’da Kent.....	18
3.1.2.Türkiye’de Kent.....	21
3.2. KAVRAM OLARAK KENT KİMLİĞİ.....	22
3.2.1. Kentleşme.....	23
3.2.2. Kentleşme.....	25

3.2.3. Göç.....	27
3.2.4. Türkiye’de Kentleşme ve Göç.....	28
3.3. KENT VE KÜLTÜR.....	32
3.3.1. Kültür ve Kültürler.....	35
3.3.2. Kültürel Kimlik.....	43
3.3.3. Görsel Olarak Kent Kültürü.....	47
3.3.4. Kent Kimliği Bağlamında İzmir.....	53
3.4. 1950 SONRASI İZMİR’DE KÜLTÜR SANAT HAREKETLERİ.....	60
3.4.1. Sanat Mekanı Olarak Galeriler.....	65
3.4.2. İzmir’de Faaliyet Gösteren Galeriler.....	68
3.4.3. Festivaller, Bienaller, Fuarlar.....	95
3.4.3.1-Festivaller.....	95
3.4.3.2-Bienaller.....	97
3.4.3.3-Fuarlar.....	101
4. BÖLÜM: SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA.....	106

TABLO VE RESİMLER LİSTESİ

Tablo-3.2.1.1. Türkiye’de Nüfusun Artış Hızı, Kır ve Kent Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Payı

Tablo-3.2.4.1. Türkiye’de Nüfus Artışı Kırdan Kente

Resim-3.3.4.1. 1870 Yılında İzmir Limanından Bir Görünüm

Resim-3.3.4.2. 1880’lerde İzmir Kadifekale Eteklerinden Bir Görünüm

Resim-3.4.1. 1820’lerde Katipoğlu Konağı(Günümüz Hükümet Konağı)

Tablo-3.4.1. İzmir’deki Sanat Galerilerinin Verileri

Tablo-3.4.2. İzmir İlinde Bulunan Müzelerde Yerli ve Yabancı Ziyaretçi Sayısı

Resim-3.4.2.1.1. Ahmet Adnan Saygun Sanat Merkezi

Resim-3.4.2.1.2. A.A.S.M. İç Mekânı

Resim-3.4.2.2.1. Alsancak Kültür Merkezi

Resim-3.4.2.3.1.1. E.Ü. Atatürk Kültür Merkezi

Resim-3.4.2.3.2.1. M.Ö.T.B.E.

Resim-3.4.2.4.1. Güzelyalı Kültür Merkezi, Galerisinden Görünüm

Resim-3.4.2.5.1. Havagazi Sanat Merkezi

Resim-3.4.2.6.1. İzmir Devlet Resim Heykel Müzesi

Resim-3.4.2.6.2. İzmir Devlet Resim Heykel Müzesi, İç Mekân

Resim-3.4.2.7.1. İsmet İnönü Sanat Merkezi

Resim-3.4.2.7.2. İzmir Kent Tarih ve Sanat Müzesi

Resim-3.4.2.7.3. Çetin Emeç Sanat Merkezi

Resim-3.4.2.8.1. K2 Sanat Merkezi

Resim-3.4.2.9.1. Selçuk Yaşar Sanat Merkezi

Resim-3.4.2.9.2. Selçuk Yaşar Sanat Müzesi, İç Mekân

Resim-3.4.3.1.1. Soyer Kültür Sanat Fabrikası

Resim-34.3.2.1. Turgut Pura Vakfı

Tablo-3.4.3.1. 3. EgeArt Sanat Günleri Sayısal Verileri

ÖZET

Araştırmada kent kavramının ifade edilmesi ve bu kavramın içinde barındırdığı çeşitli temel kavramların (kentlileşme, kentleşme ve göç vb.) kendisini oluşturan toplum yapısıyla ilişkisi özellikle kültür gibi devingen bir olguyla ilişkisinin anlatımı amaçlanmıştır.

Bu noktadan, itibaren İzmir özelinde bakılarak sanat galerilerinin kent kavramı içerisinde yer alıp almadığı, yerel yönetimlerin planlamalarının içerisinde görsel sanat mekânlarının, ister devlet ister özel sanat galerileri olsun, ne derecede kentsel mekân yaratılmasına katkıda bulunduğunun araştırılmasını amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kentlileşme, Kentleşme, Göç, Sanat Galerileri, Kentsel Mekân

ABSTRACT

Research the city of the concept of expressing this concept incorporates several fundamental concepts, urban, urbanization, and migration itself creates the social structure associated with a particular culture, such as dynamic a patient relationship with the expression is intended.

From this point on İzmir specific look at the art gallery of the city within the concept include whether the local government planning of the courses visual arts sights, whether state or private art galleries get, what degree of urban spaces to create contributes to research aims.

Key Words: Urban, Urbanization, Migration, Art Galleries, Urban Space

BÖLÜM 1

GİRİŞ VE AMAÇ

1.1. Giriş

Kent tanımı geçmişten günümüze devingen yapıya sahip olmaktadır. Kent, topluluk olarak yaşayan insanların, ortak yaşamlarından doğan ve onların yaşam biçimleri ile şekillenen mekânlardır. Mekân olmanın ötesinde, tarihi, sosyal, kültürel özellikleri de bünyesinde barındırabilmektedir.

Kentin içinde barındırdığı bu çeşitli yönelmeler yüzünden, kent tanımının tam olarak anlaşılması için bu yönelmelerinde açıklanması ihtiyacı duyulmaktadır.

Batı dünyasının yerleşik yaşam sürecini evrilerek tamamlaması ve yerleşim alanlarının farklı isimlendirilmesi süreci teknolojik gelişmenin yanında birçok kültürel etkiye de dayanmaktadır.

Ülkemize bakıldığında ise, özellikle 2. Dünya Savaşından sonra, yapılaşmanın hızlıca oluşturulmaya çalışılması birçok yanlışında beraberinde getirilmesini sağlamıştır. Sadece sayısal verilere dayanarak yerleşim yerleri izah edilmeye çalışılmış fakat yeterli alt yapının sağlanmaması ve göçler sebebiyle yaşam kalitesinin kentlerde de giderek bozulmaya başlamasının önüne geçilememiştir.

Bu tezin içeriğinde, kent kültürünü etkileyebilecek faktörler, mümkün olduğunca geniş tutularak ele almaya çalışılmıştır. Birinci bölümde; kent kavramının sosyolojik içeriğinin açıklanması, kent kavramının alt kavramlarıyla birlikte açıklanması ön planda tutulmuştur. Açıklanmaya çalışılan kentin alt tanımlarının Türkiye'deki yansımalarının üzerinde durulmuş ülkemizdeki "kent" olgusunun özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra nasıl şekillendiği anlatılmıştır.

Kent ve Kültür bölümünde; oluşturulan yaşam merkezlerinin insan ögesiyle ilişkisinden doğan, kültür kavramı anlatılmıştır. Kültür kavramının çeşitli sosyologlar

tarafından yapılan tanımlamaları üzerinde durularak, kültürün birey üzerindeki etkisine ve oluşan kültürel kimliklerin açıklanmasına bu bölümde yer verilmiştir.

Son bölümde ise; sanat mekânlarının kent ilişkin getirileri anlatılmış, 1950 yılından sonra, İzmir’de ki sanatsal aktivitelerin süreci, önde gelen sanat galerilerin tarihi, yaptıkları etkinlikleri açıklanmıştır. Liman kenti olarak anılan İzmir’in sahip olduğu sanatsal alanların, ulusal veya uluslar arası etkinliklerde yaşanan sorunların üzerinde durulmuştur.

1.2. Sorun

Kent kültürünün oluşmasında, devlet ve özel galerilerinin bu oluşumun içerisinde yer almaları gerekmektedir. Fakat özellikle 2. Dünya Savaşı’ndan sonra ülkemizde oluşan hızlı gelişmelerin kent olgusunun eksik bir şekilde tanımlanmasına neden olmuştur. Bu eksikliklerin ortaya konması ve kent kültürü olarak adlandırılan bütünsel mekanizmanın tam olarak anlaşılması gerekmektedir.

1.3.Amaç

Araştırma, Türkiye’nin çok partili yaşama geçişten sonra yaşadığı hızlı kentleşme sürecinde, İzmir’de var olan kültür sanat hareketlerinin sanat galerilerinin, kentleşme ve kent kültürü olgusundaki yerinin ortaya konmasını amaçlamaktadır.

1.4.Önem

Sanat galerilerinin, toplumun kültürel gelişimini sağlamadaki yerinin gösterilmesi ve kent yaşamının zorluğundan arta kalan zaman diliminde insanların, farklı aktivitelerde yer alması gerekliliği tespit edilmiş, çözüm alanı olarakta sanat galerinin yer alması gerektiği tespit edilmiştir.

1.5.Alt Problemler

- Kent Sosyolojisi nedir?
- Batıda ve Türkiye’de kentlerin oluşum süreci nasıldır?

- Kent nedir?
- Kentleşme ve kentleşme nedir?
- Göç nedir?
- Türkiye’de kentleşme ve göç sorunları nasıl yaşanmıştır?
- Kültür nedir?
- Kültürel Kimlik nasıl oluşur?
- İzmir’in tarihsel sürecinde kent kavramı ne şekildedir?
- Galeri ve galerileşme nedir?
- İzmir’de bulunan devlet ve özel galeriler nelerdir ve çalışma politikaları nasıldır?

BÖLÜM 2

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Yapılan araştırma, hem nitel verilerle ilgilenmesi hem de kapsadığı alan itibariyle “Betimsel Araştırma” yöntemini kullanmıştır. Büyüköztürk’e göre; “Betimsel araştırma; var olan durumu tanımlamaktadır. En yaygın olan yöntemi tarama çalışmasıdır”(Büyüköztürk, 2008; s.54).

İnsan davranışlarının nasıl geliştiğini ve toplumsal sürecin nasıl oluştuğunu anlamaya dayalı olan sosyoloji bilimi, nitel verilerle ilgilenmektedir. Bu nitel veriler sayısal dokümanlardan ziyade sözlü veya yazılı gerçeklerden oluşmaktadır.

Nitel araştırma, bir sosyal olayı doğal ortamı ve doğal oluşumu içinde tasvir eder. Nitel araştırmalarda veriler gözlem, mülakat ve anket yoluyla toplanır. Zaman alıcı olması dolayısıyla küçük örneklem (small samples) üzerinde çalışılır.

Araştırmanın bağımlı değişkeni kent kültürü oluşturmada, bağımsız değişkenini de kent kültürüne etkisi olup veya olmadığı araştırılan devlet galerileri ve özel galeriler oluşturmaktadır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İzmir kenti oluşturmaktadır. Kentsel oluşum geniş bir nitelendirmeyi kapsayacağından yaşanan kentin olanaklarından yararlanılmıştır.

Araştırmada kullanılan örneklem yöntemi amaçsal örnekleme yöntemidir. “Amaçsal örnekleme: Çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırılmasıdır” (Büyüköztürk, 2008; s.61).

İzmir’de yer alan 75 tane galeriden revaçta olanları seçilmiş (İzmir Resim Heykel Müzesi, Turgut Pura Vakfı, Selçuk Yaşar Sanat Vakfı, Ege Üniversitesi’ne bağlı sanat

merkezleri, Adnan Saygun Sanat Merkezi vb.) ve bu seçilen galeriler araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

2.3. Veri Toplama Araçları

Nitel araştırmalarda genellikle veriler yazılı veya sözlü belgeler yada gözlem ve mülakata dayalı çalışmalardır.1950'den günümüze kadar yapılan kaynaksal dokümanlarla birlikte kurumlara yapılan gözlemler sonucu bu araştırmanın güvenilirliği sağlanmıştır.

“Veri; değişik kaynaklardan elde edilebilir. Nitel araştırmalarda veriler gözlem, mülakat ve anket yoluyla toplanır. Zaman alıcı olması dolayısıyla küçük örneklem üzerinde çalışılır”(Büyüköztürk, 2008; s.84).

3. BÖLÜM: ARAŞTIRMA BULGULARI VE YORUMLAR

3.1. Kent Sosyolojisi ve Temel Kavramlar

Sosyoloji, insan ve insan kümelerinin oluşum yapılarını, neden ve sonuçları ile inceleyen bir bilim dalı olmaktadır. Kent sosyolojisinin ana sorunu, modern kent toplumlarının yapısal özelliklerini ve sorunlarını anlamaya çalışmaktır. İlk aşamada, kent yapılanması ile ilgilenen toplumbilimciler daha sonra çalışma alanlarını genişleterek; kent'e yönelik göçleri, örgütlenemeyen ekonomiyi, kent kültürünü ve sosyal hareketlilikleri, küreselleşen dünya etkenleri ile birlikte irdelemeye çalışmışlardır.

Sosyologlar, kent tanımlamasını köyün karşıtı olarak yapmışlar ve bu bilgi ışığında değerlendirmişlerdir. İlk sosyolojik şehir tanımını Rene Maunier* isimli sosyolog yapmıştır. Ona göre; “kentin tek bir özelliğine göre yapılmış bu tanımları üç grupta toplamıştır. Bunlar morfolojik, fonksiyonel ve her ikisine dayalı olmak üzere olan karma tanımlamalardır. Bu tanımlamalar aslında kent kavramının coğrafi, içinde barındırdığı kesimin işlevi ve daha sonra her iki sistemin varlığına dayalı bir açıklamayı meydana getirmektedir”(Begel, 2009; s.7).

Gelişmiş ülkelerdeki sanayiye dayalı kentleşme modeli, farklı noktalarda farklı şekilde gerçekleşmektedir. Küreselleşmenin tam anlamıyla yaşandığı dünyamızda, değişen kent anlayışını kapital dünyanın getirileri içerisinde ele almayı gerektirmiştir.

---

*Maunier, Rene, Avusturya'lı sosyolog Lilienfeld ve Paris Hukuk Fakültesi sosyoloji profesörü.

Sermayenin ve ticaretin serbest dolaşımı, bilgi ve bilgi teknolojilerinin üretmiş olduğu bilgi toplumu anlayışı ve küresel bütünleşmenin getirdiği standart ve normların, evrensel değer olarak kabulü, kent anlayışını ve kentsel doku içinde insan ilişkilerini yapılandırmaktadır.

Birçok kuramsal yaklaşımda kentli olmanın getirdiği yaşamsal alanlar, bu sorgulamalarla gündeme gelmektedir. Kent kültürü, yaşam kültürünün mekân ile olan ilişkisiyle ortaya çıkmaktadır. Kentlilerin kentte geçirdikleri zaman, yaşam biçimleri kent kültürünün alt başlıkları olarak sayılabilmektedir. Kültür, sanat, spor merkezlerinin dışında boş zaman değerlendirme aktivitelerini zenginleştiren alan, aynı zamanda kentin kimliğini de yansıtmaktadır.

3.1.1. Batı'da Kent

Kent, topluluk olarak yaşayan insanların, ortak yaşamlarından doğan ve onların yaşam biçimleri ile şekillenen mekânlardır. Mekân olmanın ötesinde, tarihi, sosyal, kültürel özellikleri de bünyesinde barındırabilmektedir.

Batı toplumlarında ilk çağlarda yerleşim için önemli etken, uygun topraklar olmuştur. “Kentlerin Doğuşu” adlı çalışmasında Begel*, kentleri metal çağının bir getirisi olarak göstermektedir. Mevcut silahlar geliştirilerek, tarıma dayalı kesim üstünde bir üstünlük kurulmuş ve bu üstünlükle ast üst ilişkisinin ilk tohumları atılmıştır.

“Efendiler egemenliklerini güvence altına almak için adalarda veya tepelerde yerleşmeye başladılar. Böylece tüm bölgeye hâkim bir mevziden hem saldırı hem de savunma kolaylaşmış oldu. Bu asgari kaygılarla oluşan bu yerleşmeler kentlerin kuruluşunun ilk örnekleridir”(Begel, 2009; s.8).

---

*Begel, E, Ernest, Springfield Collage'da sosyoloji profesörüdür.

İlk kentlerin o zamanki kırsal yerleşim yerlerinden büyük olması söz konusu değildir. Bunun nedeni, kentlerde konaklayan kişilerin sayısı ve kentlerin genelde yüksek kesimlerde kurulması ile köylülerin yüklerini buralara ulaştırmakta zorlanmaları olmaktadır.

Efendi ve köle sisteminin oluşmasıyla insanlar hâkimiyetlerini daha da güçlendirmek için diğer yerleşim alanlarına saldırmaya başladılar. Bu şekilde bağımsız kent anlayışı ortadan kaldırılmış, bölgesel devlet anlayışı ortaya çıkmıştır.

“Yunan ve roma uygarlıklarına bakıldığında ekonomik gelişmeye bağlı olarak toplumda düzelmeye ve toprak sahiplerinin ülkenin başına geçmesiyle oluşan yerleşkeler kendisini savunmak amacıyla etraflarını duvarlarla çevrelemiştir. Böylece “kaleler” oluşturulmuş daha da ötesinde “polis” , “civitas” adı verilen kendi yönetimine sahip yapı birimleri ortaya çıkmıştır”(Begel, 2009; s.9).

Ancak bu tanımlamalar zaman zaman belli bir devleti, küçük bir kenti veya belli bir uygarlık düzeyini temsil edebilmektedir. “Cite”, küçük bir devletçiği, “Polis” savunmaya dayalı ve genelde kale tanımları ile ortak bir tanım için kullanılmıştır. Bu tanımlamaların dışında, Arap toplumlarında ise “Medine” sözcüğü, daha çok kent tanımıyla kıyaslanabilecek, belli yaşam standardını sağlamış alanlar için kullanılmıştır.

10. yüzyılın sonunda kendilerine özgü bir takım haklarla küçük kentlere gelip yerleşen, ihracatla uğraşan tüccarlarda katılmışlardır. Bu yüzyıldan başlayarak 12. yüzyıla kadar devam eden “zanaat ekonomisi” döneminde kentler gelişmişlerdir. Özellikle bu dönemde siyasi faaliyetlerin yanında iktisadi ele geçirme politikaları ile yapılan haclı seferleri Avrupa Kentleri'nin gelişmesini sağlamaktadır.

Ortaçağ dönemine bakıldığında, batı toplumlarında dinin etkisini artırması ile imparatorluk kavramı ortaya çıkmış ve yapılanma bu şekilde oluşturulmuştur. Toprakların kullanım yetkisi dini liderlerin imtiyazlarına verilmiştir. Kent anlayışı bu dönemde gerilemeye başlamış, kentler varlıklarını koruyamamışlardır. Yıkılan kentlerin yerine şatolar dikilmiş ve

geniş bir alana hükmetmişlerdir. Bu şekilde kırsal alanda yaşayan halk daha kolay idare edilir hale getirilmişti.

“Ortaçağ kentlerinde yurttaşlar özgürdü, ne serf ne de köleydiler; Ancak özgürlükler, hatta hareket serbestliği bile hala sınırlıydı. Siyasi haklar kısıtlıydı ve birçok ülkede kent nüfusları, her an ellerinden gidebilecek bir otoriteyle yetinmek durumundaydı. Ticaretin önemi giderek daha iyi kavrandı. Kentlerdeki sosyal katmanlar içinde birinci sırayı arazi sahibi kent aristokrasisi oluşturuyordu. İkinci sırada – ya da soyluların olmadığı yerde birinci sırada – tüccarlar bulunuyordu. Üçüncüsü lonca üyesi zanaatkârlar, dördüncü sırada statüsü daha düşük zanaat ustaları geliyordu. Sabit işi olmayan hizmetkârlar, gezici esnaf ve dilenciler ise sınıf sisteminin en altında yer alıyordu. En üstteki üç grup arasında sürekli iktidar mücadelesi olurken, son iki grubun hiçbir zaman siyasi hakları olmadı”(Begel, 2009; s.13).

Ortaçağ Dönemi'nin sona ermesi, ihracatın ortaya çıkması ve tüccar anlayışının toplumla bir bütün haline gelmesi sebebi ile kentler yeniden gelişmeye başlamıştır. Bu dönemde zanaat bir bakıma kentin görüntüsü sayılmakta ve kentler bir bütün olarak gelişmektedir.

18. yüzyılla birlikte yaşamsal anlayış ciddi anlamda bir değişime uğramıştır. Endüstri alanındaki gelişmeler, yeni buluşlar ve tarımsal ilerlemeler, kırsal alanda yaşayanların sanayi kentlerine kaymasına neden olmuştur. İngiltere’de başlayan endüstrileşme hareketleri kısa zaman aralıklarıyla Almanya, Fransa, İsviçre ve Belçika gibi diğer Avrupa ülkelerine yayılmıştır.

Sanayi kenti, iş yaratma imkânı ve gelişme potansiyeline sahip yerleşim alanları olup, zamanla nüfus ve işyerleri yoğunluğu belirli bir limitin üzerinde bulunan bu nedenle de yaşam koşulları zorlanan ve hatta sosyal dokusu bozulan yerleşim alanları haline gelmişlerdir.

Oluşan bu gelişmeler devam ederek, batıda uydu kentler veya bahçe kentler şeklinde isimlendirilen yeni yerleşim birimleri ortaya çıkarmış, böylece metropoliten kent olayı ile karşılaşmıştır. Bu gelişmeyle birlikte kente dayalı esas sorunlarda farklılaşmış, hizmet sektörü, yerel günlük kentsel hizmetler kentin ekonomik sorunlarını da ilgilendiren yeni hizmet alanları ortaya çıkmıştır.

3.1.2. Türkiye’de Kent

Ülkemizde kent olgusu başlarda batı ile hemen hemen aynı şekilde gelişme göstermiştir. Anadolu’daki topraklar üzerinde kent oluşumunun ilk temelleri Uygurlar döneminde görülmektedir.

“Uygurların 4.-5. yüzyılda tarımla uğraştıkları ve kentlerde yaşadıkları ve tarımın en ileri usullerini kullandıkları gibi ticaret hayatında da çok ileri olduğu belirtilmektedir”(Eröz, 1977; s.153). Bu dönemde Türk kentlerinin ulaştığı düzeye İngiltere’deki kentlerde dahi rastlanılmadığı belgelenmektedir.

Anadolu’da şehirlerde gelişmişlik düzeyi doğudan batıya doğru olmaktadır. Şehirlerde yapılan kazılarla birlikte mimari yapılar, mescit, medreseler, saraylar ve bayındır merkezleri Anadolu’daki şehir tanımına dair ciddi ipuçları sağlamaktadır. Türk kentlerini Avrupa kentlerinde olduğu gibi “cite” veya “komün” saymak mümkün değildir. Buradaki yerleşim alanları daha çok mesleki ve dini örgütlenmeye dayalı bir topluluk karakteri göstermektedir.

Osmanlı Devleti dönemine gelindiğinde, batı toplumuna verilen haklar giderek artmış ve bu olumsuz gelişme ile birlikte daha yeni yeni oluşmakta olan Türk sanayisinin zamanla yıkılmasına neden olmuştur. Ayrıca yönetimdeki bozulmalar, çıkan isyanlar ile sağlanan oluşumlar zarar görmüş ve belli bir bütünler mekanizmaya sahip olmadığından dolayı bozulmaya başlamıştır.

Türkiye’nin cumhuriyeti kabul etmesi ile birlikte kalkınma hareketlerine hız verilmiş, kentler özellikle nüfus hareketlerinden etkilenmişlerdir. “Cumhuriyet dönemi başladığında

kent planlama bakımından iki temel soru vardır. Birisi yanmış çok sayıdaki Ege kentinin imarıydı, ikincisi ise Cumhuriyetin Ankara'yı başkent ilan etmiş olmasıydı. Bu devrimci bir karardı. Ankara'daki imar başarısı rejimin başarısı ile özdeşleşmişti; burada uğranılacak bir başarısızlık rejimin başarısızlığı olarak görülecekti”(Tekeli, 1982; s.16-17). Bu dönemde sanayi ve kentsel anlamdaki gelişme Avrupa'daki gibi zamanla aşamalı olarak değil, ani ve sıçramalı olmuştur. Belki de bu yüzden ülkemizde kentleşme hazırlıksız ve sadece nüfus artışına bağlı bir kavram haline gelmektedir.

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde kent kavramı ile ilgili yurtdışından çevrilen eserlerin yayınlanması ve değişmelerin bu platformda yapılması devletin başat görevlerinden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da olan gelişmeler dolayısıyla Türkiye'yi de etkilemiştir. Avrupa'da yaşanan kriz ortamı, Türkiye'de yaşanan olumsuz gelişmeler, tarımsal gerileme, insanları farklı arayışlara sevk etmiştir.

Türkiye'de kentleşme olgusu toplumsal ve ekonomik yapıyı şekillendiren öğelerden birisi olabilmektedir. Tarımsal gelişmelerin bir sonucu olmaktan ziyade toplum olarak bir değişmişliğinde göstergesi sayılabilmektedir.

3.2. Kavram Olarak Kent Kimliği

Toplumsal değişme ile birlikte kendine özgü dokusuyla oluşan kentler, toplumsal ilişkilerden farklı olmaktadır. Küreselleşme adı verilen yapı, bir bütün olarak kent anlayışını ortaya çıkarmakta, ulusal ve uluslar arası ekonominin birer parçası olmaktadır.

Ekonomik anlamda bu tarz gelişmelerin yaşanması, kentler arasında bir işbirliği anlayışını ve birbirini etkileme olayını doğurmuştur. Kentler arasında oluşan “Ortak Pazar” kentlerin birbiriyle olan bağıını güçlendirmiş ve kıyaslanı hale getirebilmiştir.

“Dünya ulusları içinde endüstriyel gelişimlerini tamamlamış ülkeler gerek yaşam gerekse çalışma koşullarını kentsel alanlarda yoğunlaştırmıştır. Gelişmekte olan dünyada çalışan işgücünün yarısı kırsal kesimde yaşayıp tarım sektöründe küçük aile işletmelerinde

çalışırken, gelişmiş ülkelerde tarım sektöründe çalışan işgücü %5'in altına düşmüştür”(Tatlıldil, 1995; s. 323).

Ortak bir dünya görüşüne göre şekillenmekte olan kentler, kırsal kesimlerdeki insan kaynağı açısından da farklılaşmalar göstermektedir. Uygulanan eğitim sistemi ile kentte yaşayan insanlar arasında ortak politikalar kurulmuştur. Kentselliğin getirdiği birey ve toplum arasındaki etkileşim, ortak planlamalar etrafında şekillenmiştir. Bu anlayışla gelişen kentli kimliği, toplumsal kurum ve işleyiş açısından ortak özellikler sergileyebilmektedir.

Kentlerde yaşanan birey ve toplum arasındaki örgütlenmeler kırsal alanlarda daha farklı olarak karşımıza çıkabilmektedir. Kentlerin yaratmış olduğu belirli yaşam standardı, bireyi o kalıp içerisinde şekillendirip ve ona uygun davranış ve tutum sergilemesine yol açabilmektedir.

21. yüzyıla gelindiğinde kentler demokratik bir çizgi üzerinde ilerlemeye başlamıştır. Resmi örgütlenmelerin yanında demokratik sivil toplum kuruluşları geliştirilmesi bireyin yükümlülüğünü tartışılır hale getirmektedir.

“Bireylerin toplumsal ilişkilerdeki etkinliğini kullanabilme ve örgütlenebilme becerisi odaklı tartışmalar, kentli kimliğinin özelliklerini sergilemektedir”(Tatlıldil, 1994; s. 323).

Kent kimliğinin bu anlamda dinamik ve sürekli gelişen bir yapı olduğu düşünürsek eğer, tarihin her döneminde, bir kent çatısı altında ortaya çıkan her sosyal yapının, sonuçta ister istemez o kentin fiziksel yapılanmasına da yansımalarının kaçınılmazlığı anlaşılacaktır.

3.2.1. Kentleşme

Kentleşme, kent sayısındaki artış ve kentlerde yaşayan nüfusun çoğalmasıyla oluşan bir olgu olmaktadır. Fakat bu şekilde açıklamalar birçok sosyolog için yetersiz sayılmış ve sanayi devriminden beri gelişen bu olgunun, toplumsal mekanizmada yaşanan gelişmelerle açıklanması yoluna gidilmiştir.

“Sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi sürecidir”(Keleş, 1972; s. 6).

Bu tanımlamayla dikkat çekilmektedir ki, kentleşme dediğimiz şey sadece nüfussal bir yoğunluktan ziyade, yaşanılan yerin bütünsel değişkenlerinin bir sonucu olmaktadır.

Kentleşme bilinci, gelişmiş ülkelerde sanayileşme süreciyle bir tutulmuş, gelişmekte olan ülkelerde ise sanayileşme yavaş bir ilerleme göstermiştir.

Kentleşmenin oluşması, daha doğrusu kentin kentleşebilmesi bazı gerekçelerin varlığına dayanmaktadır. Bu gerekçeler belli konu başlıkları altında incelenmiş olsa da her biri, birbirini etkileyen sebepler olmaktadır. Ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyo-psikolojik nedenler olarak adlandırılan bu başlıklar, bir yerin kentleşmesini sağlamak için gerekli konu başlıklarını oluşturmaktadır.

Köy ve şehir arasındaki bir diğer ayırım da nüfus yoğunluğuna göre yapılmaktadır. Mesela; Fransa’da km²’ye 500 kişi düşen yerler şehir kabul edilirken İngiltere’de nüfus yoğunluğunun 2500 kişinin üstünde olan yerler şehir kabul edilir. Şehir yerleşmelerinde meskenler yoğun yer kaplamaktadır. Yerleşmeler az veya çok planlıdır ve birbirine yakın olmaktadır. Öyle ki, Kuzeybatı Avrupa’da meskenler birbirine bitişmiştir ve yükselmiştir.

Tablo-3.2.1.1’den anlaşılmaktadır ki, Türkiye’deki en hızlı nüfussal değişim 1950-1960 yılları arasında gerçekleşmiştir. Kentleşme olgusu açıkça görülüyor ki ülkemizde sadece nüfusun değişimi ile sağlanmakta, yönetim mekanizmaları da kent, köy, kasaba ayırımını buna göre yapmaktadır (bknz. Tablo-3.2.1.1).

Tablo-3.2.1.1:
Türkiye’de Nüfusun Artış Hızı, Kır ve Kent Nüfusunun Toplam Nüfus İçinde Payı

Yıllar	Toplam Nüfusun Artış Hızı	Kent Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Payı	Kır Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Payı
1927	---	16.25	83.75
1935	2.11	16.61	83.39
1940	1.96	18.05	81.95
1945	1.06	18.45	81.55
1950	2.17	18.73	81.27
1955	2.77	22.54	77.46
1960	2.85	26.33	73.67
1965	2.46	29.89	70.11
1970	2.52	35.84	64.16
1975	2.50	42.57	57.43
1980	2.06	46.45	53.55
1985	2.78	53.00	47.00

Kaynak: 1998 yılı D.P.T. D.İ.E. yayınları

3.2.2. Kentlileşme

Kentlileşme, bireyin bağlı bulunduğu kentin değerlerini anlamasıyla ve benimseyip hayata geçirmesiyle ilintilidir. Kentlileşme bir anlamda, bireysel değişim süreci olarak da adlandırılabilir.

Keleş’e göre kentlileşme; “kentleşmenin, insan tutum ve davranışlarında değişikliğe neden olması, göç edenlerin kent kültürünü özümseyip benimsemesi, kentin yaşam biçimini yaşamaları sürecidir”(Keleş, 1997; s. 25).

İnsanların kırsal alandan çıkıp kent hayatına geçmesi, zaruri nedenler veya ekonomik nedenlerle gerçekleşmektedir. Bu durum farklı anlayışları da beraberinde getirmektedir. Sosyologlar bu durumu iki çeşit kentlileşme olarak açıklamaktadır. Bunlardan birincisi, ekonomik bakımdandır ki burada aslında kastedilen bireyin geçimini kente dayalı işlerle sağlaması diğer sosyal bakımdan kentlileşmeyi de kente özgü, tavır, davranış şekillenmesi olarak tanımlamaktadırlar.

Ekonomik bakımdan kentlileşme, kişinin gelirini kente dayalı işlerle sağlamasıdır. Fakat kentin yeni gelen nüfus yoğunluğuna yetecek istihdamının olmaması kente gelen kişileri marjinal meslek kollarına itmektir. Bu kitlenin beklenti düzeyi düşüktür ve çoğu zaman belli bir güvence sağlanmaksızın çalışmayı kabul etmektedirler.

“Kentsel geçimlik sektör olarak adlandırılan ve çalışanlar içinde önemli bir yoğunluğu kapsayan bu koşullar bireylerin, kendine olan güvenlerini sarstığı gibi, kent yaşamı ve kültürü içinde sosyal bütünlüğün zedelenmesini de ortaya çıkarmaktadır” (Tatlıdil, 1989; s. 32).

Sosyal bakımdan kentlileşme, kırsaldan göç eden insanın kente özgü olan tutum ve davranışları kabul etmesidir. Kente göç etmekle bu edimsel kazanımların oluşmaya başladığı süreçte başlamış olmaktadır. Dayanışma, yardımlaşma, eğitim, örgütlenme, hak arama yöntemleri, dini, siyasi konular, kadın-erkek ilişkileri konusunda benimsenen, benimsenmeyen, uyulan, uyulmayan düşünce, tutum ve davranışlar sosyal bakımdan kentlileşmenin göstergeleri olmaktadır.

Bireyin kentle kurduğu ilişki ile birlikte, onu o toplum içinde adlandıran vasıflar da bir bütün olmak zorundadır. Yaşadığı çevrenin sorunlarına duyarlı olan birey, içinde bulunduğu alanında gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Kentlileşme, birey için bir süreç olmaktadır. Göç eden kişi bu sürece en baştan başlamamaktadır. Önceden oluşmuş olan bilgi ve birikimden başlamaktadır. Kırsal insanın,

kentsel insana dönüşme sürecinde kişi, ekonomik ve sosyal yönden değişik oranlarda kırsal ve kentsel öğeleri içerebilir.

“Bu süreçte iki aşamada gerçekleşir: önce; bireyin geleneksel tutum ve davranışları kaybolur. Daha sonra, yeni davranış kalıpları benimsenir”(Özer, 1983; s. 35).

3.2.3 Göç

İnsanlık tarihi ile başlayan bu kavram aslında sadece basit bir yer değiştirme olarak tanımlanmamaktadır.

İnsanoğlu yüzyıllardır bulunduğu yerden başka bir yere gitme ihtiyacını bulunduğu coğrafyanın yetersiz kalması yada daha başka sebeplerle her zaman duymuştur.

“Göç, coğrafi mekân değiştirme sürecinin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleridir”(Özer, 2004; s. 11).

Göç’ün iki çeşidi bulunmaktadır. İç göç aynı ülke sınırları içinde olana, dış göç ise farklı ülkeler arasında olana denmektedir.

Bazı araştırmacılar göçün niteliklerini farklı farklı şartlarda değerlendirmişlerdir. Cemal Yalçın’ın Petersen’in* makalesinden yaptığı çeviriye göre; “İlkel Göç: Buradaki ilkelik, insanlığın ilkel dönemleri ile ilişkilendirilmektedir. Daha çok insanlığın doğal afetler karşısındaki çaresizliğinden kaynaklanan göçler konu edilmektedir. Zorlama İle Yapılan Göçler: İlkel göçlerde itici faktör doğal yapı iken, zorlama göçlerde, daha çok sosyal yapılardır. Bu göç tipi iki gruba ayrılabilir: Birincisinde, göçe tabii topluluk göç etme konusunda az çok kontrolü elinde tutabilirken, ikinci grupta bu kontrol tamamen topluluğun elinden alınmıştır. Serbest Göç: Bu göç tipinde bireyler göç etme kararını kendileri vermektedirler. 19. yüzyıl Avrupa’sından dışa göç hareketler, bu göç türüne verilecek örneklerden sadece bir tanesidir.

---

*Petersen, William, Ohio Üniversitesi’nde sosyoloji bölümünde çalışmaktadır.

Burada söz konusu olan şey, daha çok bireysel arayışlardan kaynaklanan göçlerdir. Kitlesele Göçler: Kitlesele göçler serbest göçlerin sonuçlarıdır. Serbest göçte az sayıda öncü bireyin başka bir yere göçerek ülkeleriyle bir çeşit bağ kurmaları sonucunda o ülkeden göç edenlerin sayısı hızla artar ve kısa sürede çekici etmenler nedeniyle göç kitlesele bir niteliğe bürünür”(Yalçın, 2004; s. 14-16).

Göç her şeyden önce belli mekânlar arasında gerçekleşmektedir. Bireyin çeşitli sebeplerle yaptığı bu mekân değiştirme olayı bazen süreksiz olabilmekte ve yer değiştiren birey orada yaşamını sürdürebilmektedir.

Dünya'nın her yerinde göç yaşanan bir olgu olmaktadır. İnsanlar gereksinimlerinin artması yada bulunduğu yerin gereksinimini karşılayamaması sonucunda, başka bir yere taşınabilmektedir.

En önemli etken buradan da anlaşılacağı, üzere ekonomik etken olmaktadır. Tarımsal alanda geçimini sürdüren insanlar, tarımsal arazinin yetersizliği, makineleşmeden doğan, insana rağbet göstermeme gibi çeşitli nedenlerle kırdan kente yönelirler.

Bu tarz gerekçeler itibari ile sosyologlar göçün yapısını itici ve çekici nedenlerle açıklamışlardır. Çekici nedenler şehirde sağlanan ekonomik, sağlık gibi kişisel ihtiyaçların rahat bir şekilde sağlanmasıdır. İtici nedenler ise kırsal alandaki yenileşen teknoloji, toprağın aşırı parçalanması, bireysel anlaşmazlıklar kişileri göç etmek zorunda bırakmaktadır.

3.2.4. Türkiye’de Kentleşme ve Göç

Kentleşme olgusunun Batı kaynaklı olması nedeniyle ilerleyişi Türkiye açısından daha farklı olmaktadır. 9. yüzyıl Avrupa’ında ortaya çıkan kent bilinci, sanayileşme ile paralel gitmiştir.

Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde kentleşme, sanayileşme sonucunda doğmamış olumsuz bir nüfus artışı şeklinde oluşmuştur. Bunun sonucu olarak, yeterli alt yapının da olmaması sebebi ile çarpık yerleşmeler oluşmaktadır.

Ülkemizde çok partili hayata geçilmesi ile birlikte oluşan kırdan kente göç olayı, olumsuz bir şekilde değerlendirilmiştir.

Türkiye’de kentleşme, sanayileşme süreci ile özdeşleştirilemez. Kırsal alanlardaki yaşamsal elverişsizlik kentleri bir çözüm şeklinde göstermiş fakat gerekli alt yapı sağlanamaması sebebiyle kentler bu yerleşimi kaldıramamışlardır. Tarımdaki gelirin düşüklüğü, toprağın eşitsiz paylaşımı, toprağın elverişsiz kullanımı gibi sebepler kırsal alanda yaşayanları göçe zorlamıştır.

“Bir başka neden ise makineleşmenin artmasıdır. Bu durumda kırsaldan kalkan iç göçü, sektörler arasındaki işgücü transferi olarak değil tarım sektöründen kente gelen bir işgücü transferi olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bu sebeple kırsaldan gelen işgücü kentteki işgücü ile uzlaşmadığından marjinal hizmet adı verilen (seyyar satıcılık, ayakkabı boyacılığı, kapıcılık gibi) bir hizmet sektörünün doğmasını sağlamıştır”(Varlıer,1978; s. 127-128).

Ülkemizde 1960’lara gelindiğinde nüfus artış hızının büyümesi, sanayileşmenin artması ve bu artışın hemen hemen batı ile başabaş gitmesi kent kavramına da yeni boyutlar kazandırmıştır. Örneğin; Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük yerleşim merkezleri mevzuatta geçen tanımlamaların üstünde olduğundan ve bu büyümeyi ifade etmek açısından “ büyük kent” veya “ana kent” olarak adlandırılmıştır.

1960’larda tarımsal alanda yapılan düzenlemeler, ekonominin kırsal alandaki işgücüne doğrudan etki edilmesini sağlamıştır. Devlet tarafından yapılan düzenleme bir süre sonra olumsuz bir hal almış olan kente, göçleri yalnızca iş bulma anlayışından çıkarıp, tamamen bir nüfus transferine dönüştürmüştür (bknz. Tablo-3.2.4.1).

Tablo-3.2.4.1:

Türkiye’de Nüfus Artışı Kırdan Kente

Yıllar	1980-1985	1985-1990
Şehirden Şehre	%65.36	%70.67
Köyden Şehre	%13.13	%10.34
Şehirden Köye	%10.33	%9.32
Köyden Köye	%7.27	%9.67
Toplam	%100	%100

Kaynak: 1998 yılı D.P.T. D.İ.E. yayınları

Türkiye’nin 1968-1972 yılları arasındaki kalkınma planlarına bakılacak olursa kentleşmenin desteklenecek olması, ekonomiyi itici bir güç ve bir gelişme aracı olarak kullanmak gereği belirtilmektedir. Sanayileşmenin de tarımda modernleşme ve kentleşmeden ayrı tutulamayacağı üzerinde durulmaktadır.

Bu planlamalar dâhilinde kentler, ekonominin doğduğu ve devamını sağladığı birer merkez olarak gösterilmiştir. Anlaşılacağı üzere artık kentler sosyalleşmeyi hızlandırıcı olması yanında, doğrudan ekonomik kalkınmayı bile etkileyen bir faktör olarak gösterilmiştir.

Bu dönemde mekân planlamasının, ekonomik ve sosyal planlamayla bütünleşmemesi önemli bir sorun olmaktadır. Buna bağlı olarak, uygulamada büyük kent planlamasının yalnız büyük kentler açısından değil, ülke açısından da önem taşıdığı anlaşılamamıştır.

Kentleşme olgusu, Türkiye’de büyük kentlerde yığılma olarak devamını sürdürmüştür. Kentleşme olanakları yığılma ile doğan bu büyük nüfusun yararına değil, bu yığılma ile kentteki hizmet ve kaynak yetersizliğini doğurmaktadır. Bu sorun, bu yığınlar tarafından hukuk dışı yöntemlerle çözülmeye çalışılmış ve kentlerin çevresi gecekonduyla çevrelenmiştir.

“1950 yılında Türkiye’de 50.000 gecekondulu varken, gecekonduda oturan nüfus 250.000 kişi civarındadır. 1965’te gecekondulu sayısı 430.000, gecekondulu nüfus 2.150.000’dir.1980’de 1.150.000 gecekondulu ve 5.750.000 gecekondulu nüfus bulunmaktadır.1995’teki rakamlar ise, 2.000.000 gecekondulu ve 10.000.000 gecekondulu nüfus şeklindedir. Bu rakam yaklaşık olarak kent nüfusunun %35’ine tekabül etmektedir”(Keleş, 1996; s. 386).

Kentleşme süreci içerisinde mimari gelişmelerde yaşanmıştır. Başta İstanbul ve Ankara’da olmak üzere gecekondulu semtleri arazilerini kat karşılığı şeklinde müteahhide verirken, bu sayede daha modern, sağlıklı ve kentle bütünleşen yeni semtler doğurmuştur.

Kır ve kent ikilemi sosyolojinin merkezinde yer almaktadır. Bu ikileme dayalı yaklaşım köy ve kentin hem mekân, hem dayanışma, nüfus, eğitim vs. açılarından birbirlerinin zıddı olarak algılanması ekseninde düşünce üretilmesine imkân tanımaktadır.

Bazı sosyologlar açısından bu ikilem “cemiyyet” ve “cemaat” kavramlarıyla özdeşleştirilir. Kırsal kesimden gelen ve cemaat yapısının hâkim olduğu bir kültürden şehre göç eden yığınlar aynı yapıyı şehirde de devam ettirmektedirler. Kırsal toplum anlayışında “cemaat” tarzına ait bir alt yapı olmadığından “yeni cemaat” yapıları oluşmaktadır.

“Ayrıca gettolaşma denilen, belirli mahallelere topluca yerleşmeler ve bu bölgelerin nispeten içine kapalı, alt kültür oluşturması durumuna da rastlanmaktadır”(Sağlam, 2006; s. 38).

3.3. KENT VE KÜLTÜR

Kent kavramı, içeriğine bakıldığında dinamik bir yapıya sahip olmaktadır. Kesin bir tanımlama yapmak yerine sürekli değişen zaman içerisinde şekillenen bir yapı olarak gösterilmektedir. Gerek literatürde, gerekse mevzuat düzenlemelerinde her zaman ve her ülke için geçerli sayılabilecek bir tanımlama yapmak imkânsız görünmektedir.

Antik çağda insanlar göçebeler halinde yaşamaktaydılar. İlk insanlar önceleri mağaralarda sonrada ilkel aletleri ile oluşturdukları kovuklarda yaşamayı öğrenmişlerdir. Hayvanların evcilleştirilmesi ile birlikte insanlar yerleşim birimleri oluşturmaya başlamışlardır.

Modern anlamda köy diyebileceğimiz yerleşim alanlarının ortaya çıkması neolitik devirde gerçekleşmiştir. Tarımın yeni yeni öğrenilmeye başlanması ve elde edilen ürünün kısıtlı olması sebebiyle bu yerleşim alanları oldukça küçük gruplardan oluşmaktadır.

Tarihsel süreçte kent tanımı “polis”, “cite” ve “medine” kelimeleri ile yakın anlamda kullanılmıştır. Fakat bu terimler bile kendi içinde farklı kriterlerle ayrılmaktadır. “Cite” küçük bir devletçiği ifade ederken, “polis” sözcüğü daha çok bir savunma gerekliliğini açıklamak üzere “kale” anlamında kullanılmıştır. “Medine” sözcüğü bu iki tanımlamadan farklı olarak, belli bir alan içinde yaşayan ve ekonomik kazanımı olan toplumu temsil etmektedir. Medineler dışında yaşayan insanlar ise, “karye” olarak adlandırılmıştır. Dilimizde de medeni, uygar bir alanda yaşayanı, bedevi ise, kırsal alanlarda yaşayanlar için kullanılmaktadır.

Günümüze gelindiğinde “kent-kentli” ve “köy-köylü” terimleri ortaya çıkmış ve bu terimler yaşam tarzını ve hatta davranış şekillerini bile sınıflandırır olmuştur. Bunun nedeni batı dünyasının hızlı ve ani sayılabilecek köklü değişikliklerin Türkiye’de 20. yüzyıla kadar daha yavaş şekillenmesidir. Batıda var olan bu anlayış çok eskilerden beri süregelmektedir. “Aristo’ya göre; kent insanların daha iyi bir hayat yaşamak için toplandıkları yerler olarak tanımlanmıştır”(Özdeş, 1962; s. 36).

Batı toplumlarında 21. yüzyılda kent kavramının sorgulanmasından çok kentsel yaşam içindeki fonksiyonların ağırlığı üzerinde durulmaktadır. Fonksiyonların değişimi ile birlikte, kent yerleşim alanlarının değişmesi ve bu değişme üzerine ortaya çıkan sorunlar içeriğini oluşturmaktadır. Bu nedenle batı ülkelerinde kent yerine giderek “büyük kent” kavramı üzerinde durulmakta, bu kavram hemen hemen bütün dillerde “metropolis” veya “metropolitan” sözcükleriyle ifade edilmektedir.

Kent ve köy kavramları, ülkemizde sosyal yaşam tarzını göstermekle birlikte, davranış biçimleri arasındaki farkı betimlemek içinde kullanılmaktadır. Yapılan hukuki düzenlemelerle bu tanımlamalar bir zemine oturtulmaya çalışılmış, bu çalışmaların çoğunda da rakamsal değerler üzerinde durulmuştur. Yani demografik ayırım yapılarak yerleşim birimleri belli tanımlamalar kazanmaktadır.

Yapılan hukuki düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere yerleşim biriminin “kırsal özellikten kurtulup “kent” tanımına kavuşmasının kesin çizgilerle gerçekleşmediği ortadadır. Nitekim “ hukuki koşulları yerine getirerek belediye statüsü kazanmış olan her yerleşim yerine gerçek anlamda kent diyebilmenin mümkün olmadığı vurgulanmaktadır” (Keleş-Yavuz, 1983; s. 136).

Ülkemizde de bu belirsizliği ortadan kaldırmak için zaman zaman başka kriterlerden de yararlanıldığı görülmektedir. Örneğin Ankara mimarlar odasınınca yapılan bir çalışmada kentleşme hareketleri dikkate alınarak, nüfus ölçütü verilmeden kent tanımı yapılmaya çalışılmıştır. Bu tanıma göre; “ tarımsal olamayan üretim yapılan ve tarımsal olan, olmayan tüm üretimin denetlendiği, dağıtımın koordine edildiği, belirli teknolojinin beraberinde getirdiği, büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşme türüdür” (A.M.O. Y, 1971; s. 8).

Kültür yaşamı anlamlı kılan bir sistem olmaktadır. İnsanın öğrenme ve edindiklerini simgesel biçimde örgütleme, bu öğrendiklerini diğer bireylerle paylaşma ve sergileme kültürel

olgunun kaynağını oluşturmaktadır. Kültür bunun yanında nesilden nesile geçen toplumsal normları ve inançları da kapsamaktadır.

Kentleşmiş bireyler deneyimlerini aktarırken örgütlenmiş ve düzenlenmiş aktarım şeklini tercih etmektedirler. Bu düşünce ve uygulamalarda kentleşme biçiminin ve kent yaşamının ortak olarak kabul edilen değerlerin gerçeklikleri araştırılmaktadır. Kısaca; kültür, kent yaşamını biçimlendirmektedir.

Kent gerçeği, yanında kültür kavramının kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Kültürün araştırılması etnik, ulusal ve sosyal sınıfların deneyimlerinin ortak özelliklerini ortaya koymaktadır.

1960'lı yılların sonuna kadar yapılan araştırmaların birçoğu kent gelişiminin “Avrupa merkezli” gelişim modeli olduğunu savunmaktadır. Fakat modernleşme dünya ülkelerinin gelişmişliğiyle sınırlandırılmış az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde ise bu konu pek önemsenmemiştir. Bunun nedeni bazı ülkelerin karakteristik özelliklerini modernleşme sayesinde kaybedeceklerine olan inançlarından kaynaklanmasındır.

“Kentlerin kendi tarihi ve yaşam deneyimlerinde oluşan birikimlerin anlaşılması ve değerlendirilmesi, kültürel içerik analiziyle daha kolay anlaşılabilir. Kentlerin kimliği evrenselleşen değerler içinde sorgulanırken göz ardı edilemez. Kültür, kentlerin kimliklerini belirlediği gibi işleyişini de açıklar. Kültürel içerik yaklaşımı kentleşme ve kentleşmeyle ilgili yapı problemlerinin çözümünü kolaylaştırabilmektedir”(Tatlidil, 2009; s. 324).

Kent, kendine özgü yaşam alanlarını şekillendiren bir olgu olmaktadır. Oluşturduğu toplum yapısı, akrabalık ilişkisinden çok var olan mesleki örgütlenmelere dayalı, sosyal baskının sınırlandığı ve bireyi “ben” olarak kabul gördüğü bir yapı olarak kabul edilmektedir. Bunun içindir ki; kentin var ettiği kültür kendine özgü bir kültür olmaktadır.

“Uluslararası platformda kültür her insanın ne düşünmesi ve ne yapması gerektiğini belirleyen bir bütünlüğü ifade etmez. Bununla birlikte ortak yaşam deneyimlerini sürdürebilme becerisini ön plana çıkarır. Bir başka anlatımla kültür toplumun bütünlüğünü sağlar, fakat insanın eylemlerinden farklı olarak varlığını sürdüremez. Bu nedenle günümüz kent toplumlarındaki hâkim olan değerler farklı düşünce ve yaşam anlayışlarına bir zenginlik olarak bakarlar”(Tatlıdil, 1992; s. 32).

3.3.1. Kültür ve Kültürler

“Kültür’ün etimolojik açıdan kökenine inilirse, latince’de tarım anlamına gelen “Cultura” kelimesinden geldiği görülmektedir. Batı dillerinde daha sonra “Culture” olarak kullanılan bu kelimenin zamanımıza kadar gelen Osmanlıca karşılığı “hars” kelimesidir” (Kocadaş, 2006; s. 24). Türkçenin batı dilleri etkisine girmesinden önce Cumhuriyet döneminde de kullanılan hars sözcüğü "tarla sürmek" anlamına gelmektedir.

Her iki kelimenin de tarımla ilgili olmasından kaynaklanıyor olsa gerek, 20. yüzyıl’da Türk Dil Kurumu tarafından uygun görülen “ekin” sözcüğü, bu yabancı kökenli kelimelere alternatif olarak önerilmiştir.

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre ise; kültür (ekin, eski dilde hars) kavramının tanımı şu şekildedir:

“Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür.”

Diğer taraftan Avrupa’da kültür terimini, 19. yüzyılın sonunda İngiliz Antropologları, etnografya tarafından incelenen toplumlara özgü olan düşünce, eylem biçimleri, inançlar, değer sistemleri, simgeler ve tekniklerin tümünü anlatmak üzere kullanmışlardır.

Sosyolojide kültür kavramı, etkileşimlere yön veren senaryo ve rollerin işleyişinin daha iyi anlaşılmasına yardım eden bir kavram olarak kullanılmaktadır. Kültür terimini bu anlamda ilk kez kullanan İngiliz Antropologu E.B.Taylor*, kültürü; “etnografyadaki en geniş anlamında, bilgi, sanat, hukuk, ahlak, töre ve tüm diğer yetenek ve alışkanlıkları içeren karmaşık bütündür diye tanımlamıştır” (Duvenger, 1974; s 62).

E.B.Taylor’un bu çalışmalarından sonra kültür üzerine yapılan araştırmalar hız kazanmıştır. Kültür üzerine yapılan bu çalışmalar, günümüzde de özellikle birçok disiplinde çok yönlü olarak araştırılmakta ve tartışılmaktadır.

Kültür teriminin boyutları farklı anlamlara geldiğinden, herkesin üzerinde birleşebileceği bir tanım ortaya koyabilmek oldukça zor olmaktadır. Genel bir tanımlama yapmak istersek; insana ilişkin bir kavram olan kültür, tarih içerisinde yaratılan bir anlam ve önem sistemi olarak tanımlanabilmektedir.

Kültür bir grup insanın, bireysel ve toplu yaşamlarını anlamada, düzenlemede ve yapılandırmada kullandıkları bir inançlar ve adetler sistemidir.

Kültür kavramının çok yönlü bulunması gerçeği karşısında verilen tanımlar daha çok ortak öğelere dayanan yönlerde geliştirilmektedir. Yine de bu tanımların birçok araştırmacıya göre; genelleyci ve başarılı olduğu söylenemez. Bunun nedeni; tanımları yapmaya çalışan kişi veya kurumun içinden geldiği disiplin, oluşum ve yetişme biçimini verilen tanımın içeriğini belirlediği gibi sınırlarını da çizmektedir.

“Kültür sorunu insanların varlığını ve etkinlik alanlarını içine alan bir yapıdadır. Getirilen tanımlar, geliştirilen açıklamalar bu sorunun değişik yönlerinin tanınmasını sağlamaktadır. Bu tür gelişme de, birlik ve bütünlük yerine konunun daha da karmaşık yapıya dönüşmesine yardımcı olmaktadır”(Çeçen,1994;s.43).

---

*Taylor, Edward Burnett, 1832-1917 yılları arasında yaşamış İngiliz antropolog

Bu açıklamalar ışığında kültürün net bir tanımını vermek bize yardımcı olmaktan çok yanılıttacaktır. Genel olarak kültür kavramının değişik tanımlamalarını vermek ve bu tanımları tarihsel olarak incelemeye çalışmak, kültür kavramı üzerine daha nesnel değerlendirmelerde bulunmamızı sağlayacaktır.

İlk olarak, 1969 yılında toplanan UNESCO* uzmanlarının yapmış oldukları tanıma göre kültür; “Bir insan topluluğunun kendi tarihi tekâmülü hususunda sahip olduğu şuur demektir; o surette ki, bu insan topluluğu bu tarihi tekâmül şuuruna atfen varlığını devam ettirme azmini gösterir ve gelişmesini sağlar” (Köseoğlu, 1992; s. 64).

“Sosyolojide kültür konusunun sosyolojinin iki temel ontolojik yaklaşımda ele alındığı ileri sürülebilir.

Bu iki temel yaklaşım “holostik” ve “aksiyonel” yaklaşımdır. Holostik yaklaşımda kültür temelde veridir. Kültürü bireye dışsal olan, bireyin toplum içinde hazır bulduğu, öğrendiği, içselleştirdiği, kullandığı, kısmen geliştirdiği ve gelecek kuşaklara miras bıraktığı bir davranış örüntüleri-roller-ilişkiler-kurumlar ağı ile bunlara hayatiyet veren değer, inanç, ideal ve normlardan oluşan bir düzlem olarak alır. Kısacası bir topluma veya halk topluluğuna özgü maddi ve manevi değerlerin bütünü ve bu değerlere göre oluşan yaşam biçimidir.

---

*UNESCO, kelimesi, İngilizce United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization kelimelerinin baş harfleri alınarak oluşturulmuştur. Dilimizde "Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu" biçiminde karşılanmıştır.

Holostik yaklaşımda öncelikle; bir kısmı kültürün, toplumdaki tüm birincil ve ikincil gruplara (birlik/örgütlere) karakterlerini veren bir karışım olduğunu ve kültürün bu iki yüzünün sadece analiz amacıyla bir diğerinden ayrı tutulabileceğini ileri sürmektedir. Diğer bir kısmında ise, bunun tam aksi ileri sürülür. Kültürün davranış örüntüsünden kuruma uzanan ufku değer, inanç, fikir açısından koparılıp, kültür sadece bu ikinci küme öğelerden ibaretmiş gibi tanımlanmaktadır. Söz konusu diğer Holostik yaklaşımlar kültürü bu tür ayrıştırmanın ötesinde bir adım daha atar ve tanımadıkları kültürün toplumdaki ekonomik ve giderek politik düzlemce belirlenen bir ideolojik bütün olduğu görünüşünü savunurlar”(Çelebi, 2004; s. 35).

Genel düşüncede bu iki yaklaşımdan ilki diğerine göre daha başarılı görülmektedir. Ama sosyolojik incelemeler bunun böyle olmadığını açıklamaktadır. Çünkü ilk grupta kültür olarak somutlaşmaya başlayan kurallar (“ethos” kültürde yürürlükte olan kurallar, normlar, inançlar, idealler, davranış örüntüleri, rol ve kurumlar) güçlü bir çekim alanı oluşturarak, bireyin bu güç alanı içindeki hareketlerini kısıtlamaktadır. Bireyin özgürlüğünü bir anlamda baskı altında tutar. Birey kültür tarafından kuşatılmıştır. Bireyin doğduğu toplumdaki kazandığı davranışlar, öğrendiği roller, değer ve fikirlerini, kültür çepeçevre sarmakta ve bireyin kültürün normlarına uyması beklenmektedir. Kısacası varoluşu kurumsallaşmıştır.

Diğer antolojik yaklaşım olan “aksiyonel” yaklaşımda ise; birey aktördür. Burada birey kültürün aktif bir kurucusu olmaktadır. Kültür burada aktör tarafından inşa edilmektedir. Bu yaklaşım insanı kültürle birebir ilişki içinde görmektedir. Birey artık kültür ile yüz yüze olmaktadır. Bu açıklamalar dâhilinde birey kültür karşısında yönlendirici ve pasif rollere sahip olmaktadır.

“Kültür, insanın insan tarafından tesis edilmiş ve yaratılmış olan çevresini ifade eder. Maddi ve manevi olmak üzere iki veçhesi vardır. Bazı sosyologların aynı zamanda medeniyet ismini verdikleri maddi kültür, yapılarımız, tekniklerimiz, yollarımız, istihsal ve ulaştırma vasıtalarımız gibi gözle görülür maddi unsurlardan ibaret ve kendi eserimiz olan çevre

şartlarımızdır. Buna karşılık manevi kültür, bir milleti millet yapan ve onun öz şahsiyetini belirleyen moral unsurlardan (yani örfler, adetler, kolektif davranışlar ve tutumlardan) meydana gelen kültür bütünüdür” (Bilgiseven, 1995; s.11).

Gökalp kültürü “hars” olarak nitelemekte ve harsla uygarlık arasında benzerlikler ve farklılıklar olduğunu ileri sürmektedir. Kültür ile uygarlık arasındaki birleşme noktası, ikisinin de toplumsal yaşayışları kapsamalarıdır. “Toplumsal yaşayışlar şunlardır: Din, ahlak, hukuk, us, estetik, iktisat, dil ve fenle ilgili yaşayışlar. Bu sekiz türlü toplumsal yaşayışın toplamına kültür adı verildiği gibi, uygarlık da denilir.” (Kocadaş, 1998; s.24).

Kültür ile uygarlık arasındaki farkta burada yatmaktadır. Bu farklılıklardan ilki, kültür, ulusal olduğu halde uygarlık uluslararasıdır. Kültür yalnız bir ulusun din, ahlak, hukuk, us, estetik, dil, iktisat ve fenle ilgili yaşayışlarının, uyumlarının uyumlu bir toplamıdır. Uygarlık ise, aynı gelişmişlik düzeyinde bulunan pek çok ulusun toplumsal yaşayışlarının ortaklığı olmaktadır.

Örnek olarak batı uygarlığını ele alabiliriz. Avrupa ve Amerika'nın gelişmişlik düzeyi düşünülürse ortak bir “batı uygarlığı” var olmaktadır. “Uygarlığın içinde ise birbirinden farklı ve bağımsız ulusal oluşumlar bulunmaktadır(İngiliz kültürü, Fransız kültürü, vs.). İkinci olarak uygarlık yöntem aracılığıyla ve bireysel istençlerle oluşan toplumsal olayların toplamıdır. Örneğin, dinle ilgili bilgiler ve bilimler yöntem ve istençle oluştuğu gibi, ahlakla, hukukla, güzel sanatlarla, iktisatla, usla, dille ve fenlerle ilgili bilgiler ve kuramlar da hep bireylere yöntem ve istençle oluşturulmuşlardır. Bu yüzden aynı gelişmişlik düzeyinde bulunan bütün bu kavramların, bilgilerin ve bilimlerin toplamı uygarlık dediğimiz şeyi ortaya koyar. Kültür içine giren şeylerse yöntemle, bireylerin istenciyle oluşmamışlardır, yapay şeylerdir. Bitkilerin, hayvanların organik yaşayışı nasıl kendiliğinden ve doğal olarak geliyorsa, kültür içine giren şeylerin oluşması ve evrimi de tıpkı öyledir” (Gökalp, 1987; s. 56-57).

Kültür ve medeniyet ayrımını Thurnwald* net bir şekilde yapmıştır. Thurnwald'a göre; “medeniyet (ya da uygarlık), teknik donanım ve bilgidir. Kültür ise, bir insan topluluğundaki sosyal ilişkilerin yapısı, zihniyet ve değerlerdir. Birlikte yaşama esnasında oluşan geleneklerin, kurumların ve fikirlerin meydana getirdiği sistem kültürdür. Kültür, toplumun yaşama ve değerlendirme tarzıdır”(Özakpınar, 1999; s. 84).

Diğer taraftan, Amerikan sosyologu R. M. MacIver** de kültür ve medeniyeti ayıran tanımlar yapmıştır. Bu tanımlardaki kültür ve medeniyet içerikleri, Thurnwald'ı çağrıştıracak biçimde ayrılık göstermektedir.

“MacIver, medeniyet ve kültür ayrımını, onların ayrı işlevlerine dayandırır. MacIver'e göre, fayda sağlamak amacına yönelik her araç medeniyet ögesidir. Medeniyet, başta maddi ve teknik araçlar olmak üzere teşkilat sistemlerini, kanunları, okulları, seçim sandıklarını, bankaları kapsar. Kültür öğelerinin amacı ise kendileridir. Onlar kendilerinden başka bir amaç için araç olmaz. Bir toplumu oluşturan insanların yaşayış ve düşünüş tarzı, günlük ilişkileri, sanatta, edebiyatta, dinde, sevinç ve eğlencelerde insan tabiatının kendini ifade etme biçimi, kültürü oluşturur”(Özakpınar, 1999; s. 102).

“Kültür öğelerinin amacı ise kendileridir. Onlar kendilerinden başka bir amaç için araç olmaz. Bir toplumu oluşturan insanların yaşayış ve düşünüş tarzı, günlük ilişkileri, sanatta, edebiyatta, dinde, sevinç ve eğlencelerde insan tabiatının kendini ifade etme biçimi, kültürü oluşturur” (Özakpınar, 1999; s. 102).

---

*Thurnwald, Richard, 1869-1954 yılları arasında yaşamış Alman antropolog ve sosyolog.

**McIver, Robert Morrison, 1882-1970 yılları arasında yaşamış İskoç asıllı A.B.D. sosyolog ve siyaset bilimci.

Kültürün bir toplum için en önemli özelliği, birleştirici ve uzlaştırıcı idealler çerçevesinde toplumu geleceğe taşıyacak vasıtaları sağlamasıdır.

Kültüre yönelik açıklamalar ışığında insanoğluna dair her şeyin kültür kavramını oluşturan etmenler olduğu söylenebilir. Yani kültür; özne ve nesne ilişkisinden doğan ve tarihsel olarak günümüze kadar gelmiş her şeyin toplamı olmaktadır.

“Günümüzde kültür beş temel süreç temelinde incelenmektedir. Tasarım, Kimlik, Üretim, Tüketim, Düzenleme. Bu beş temel süreç bir tür kültürel çevrim oluşturmakta, herhangi bir nesne bu beş açıdan analiz edilmektedir.”(Çelebi, 2005; s. 38)

Tasarım; dil, söylem ve imge yoluyla anlamın üretimi demektir. Dil, söylem ve özellikle görsel imge, tasarım sistemleri olarak işleyişte bulunmaktadır. Kültürün oluşumunda özellikle aktif rol oynayan bireyler ya da grupların oluşturdukları söylem ve imgeler, toplumun algılayışlarında önemli rol oynamaktadır. Örneğin; ulusal kimliklerin oluşturulması ve korunmaya çalışılması ve bu korunmayı sağlamak için “öteki” kavramını ırksal bir tavırla bastırmaya çalışıldığı bilinmektedir. Özellikle iletişim araçlarının belli bir söylemi kullanarak propaganda aracı olarak kullanılması toplumların hepsinde yaygın olmaktadır.

Kültürün kimlik kavramı çerçevesindeki incelemelerinde; küresel, yerel ve kişisel düzeylerdeki kimliklerin bireyler tarafından ve yine bireyler için çeşitli yollardan nasıl inşa edildiği, sağlıklı birey, modern kadın, iyi yurttaş gibi kimliklerin kültüre nasıl ekildiği gibi sorulara cevap aranmaktadır.

Kültürün; üretim, tüketim ve düzenleme ile ilişkin yapılan çalışmalarında ise, daha çok kültürün ekonomi ve politika ile bağlantıları üzerinde durulmaktadır. Sanayi devriminden sonra ortaya çıkan üretim ve tüketim, toplumları farklı yönde etkilemiştir. Üretim-tüketim ilişkisinde devamlı bir tüketime ihtiyaç duyulmuştur. Üretilen her şey bir şekilde

tüketilmeliydi. Hatta sanayi devriminden sonra oluşan ittifaklar ve bu ittifaklar sonucu yapılan savaşlar bile tüketimi bir şekilde karşılamak için olmaktadır.

Aslında 18. yüzyıldan sonra ortaya çıkan modernizm, gelişebilmek için devamlı krizlere ihtiyaç duymaktadır. Üretim ve tüketimle ilgili büyük krizler yaşanmadığı sürece, üretim ve tüketimin devamlılığı sağlanamaz. Savaşlar, ulusal devletlerde yaşanan krizler veya Afrika kıtasının her açıdan batı için bir tatbikat bölgesi olması bu krizlerin başlıca sebebi olarak gösterebilir. Çünkü devamlı üretimi sağlayan, özellikle ulusal şirketlerin, devamlı tüketimi sağlamak için de büyük çaplı tüketimlere sahip olması gerekmektedir. Bunun için de ülkeler arası veya belli bir ülke içindeki sosyal-ekonomik kargaşalardan yararlanılır. Bunun içinde özellikle iletişim araçları propaganda amaçlı kullanılmaktadır.

“Tüketmek her şeydir” diyen reklamlar bile, oluşturulan bu üretim-tüketim kültürüne hizmet etmektedir. Ama bu kültürün aktif aktörleri bunu sağlarken belli bir düzenlemeye ihtiyaç duymaktadır. Örneğin, birçok insanı sömürgeleştirdiği halde bu insanlara yine belli bir sömürge hakkı tanımaktadır. İnsanları tüketime yönlendirirken aynı zamanda insanlara belli biçimlerde üretme şansı vermektedir. Bunun özellikle bir kültürmüş gibi algılanması sağlanmaktadır.

Kültür kavramı, insana dair olan her disiplini ilgilendirdiği için kültür kavramına ilişkin olarak bir sıfat halini ifade etmektedir. Tek başına kullanıldığında kültür, aşağı yukarı insan yaşamının tümünü ifade etmektedir. Kültürler kavramı ise, kültürün oluşum yönüne atıfta bulunmaktadır. İş kültürü, uyuşturucu kültürü, ahlaki, siyasi, akademik ve cinsel kültür terimleri yaşamın ilgi alanlarını, kavramlaştırma, sınırlama, yapılanma ve düzenlenme biçimleri de dâhil olmak üzere bunları denetleyen inanç ve adetler için kullanılır. Eşcinsel, gençlik, kitle ve çalışan sınıf kültürü gibi terimler bu grupların toplum içindeki yerlerini ve iç ve dış ilişkilerini yürütme biçimlerini ifade etmektedir. Mesleki branşlaşma ve uzmanlık

alanlarına, herhangi bir sektöre yönelik bir atıfla kültür kavramı da yerleşik kullanım halindedir.

3.3.2. Kültürel Kimlik

Kültürel kimlik ve kimlik kavramları son yıllarda ulusal devlet, milli kültür, çokkültürlülük, cinsiyet, göç, etnik köken, modernizm-postmodernizm araştırmalarında çok fazla ilgilenilen bir kavram olarak literatürdeki yerini almıştır.

Kültür, öznenin nesne ile olan ilişkisinden ortaya çıkan anlamlar bütünüdür. Kimlik ise bu anlamlar bütününde ortaya çıkmış bir varoluştur.

Öncelikle kimlik kavramını tanımlamak gerekmektedir. Kimlik bireyin ifade biçiminin en yalın hali olmaktadır. Kimlik kavramı, bireylerin bir toplum oluşturarak var olması, toplumsal bir özellik kazanarak ulusal ve milli ölçekte kullanımı bireyi ve toplumu sosyo-kültürel yönden etkilemektedir. Bu yüzden kimlik kavramı toplumun sosyal sisteminin en önemli parçasıdır denilebilmektedir.

“Bireylerin gerek kültürel gerekse yaşadıkları çevrelerdeki sosyal konum ve statülerinin karşılığı olan çok boyutlu, inanç, tutum, değer yargıları gibi yaşam biçimini sembolize eden bir kapsamın alt başlığıdır”(Tatlıdil, 1998; s. 34).

Kimlik kavramı sabit, homojen ve otomatik değil; akışkan, dönüşebilir, yeniden kurgulanabilir, sorgulanabilir ve çoğul düşünülmesi gereken bir kavramdır.

“*Kimlik*, kim olduğuna karar vermektir... *Kimlik*, kişinin var oluşunun ifadesidir. Kendini nasıl gördüğünü tanımlamasıdır. Bireyin kendi farklılığını ortaya koymasısıdır. *Kimlik* bütün şartlarda sahip olunan niteliklerin toplamıdır. Bir kişi ya da toplumu kendisi yapan ve diğerlerinden ayıran niteliklerin tamamıdır. Yani *kimlik* beni ben yapan değerlerin toplamıdır. *Kimlik* aynı zamanda kişinin resmidir. Toplum içindeki adresidir” (Karaosmanoğlu, 2000; s. 24).

“Kimliğin insanda oluşumu çocukluğun ilk yıllarında başlar ve aşamalı bir şekilde devam eder. Öncelikle aile içi ve çevre etkileşimleri ile şekillenmeye başlayan kimlik, kendine güven, özsaygı değerlilik duygularıyla olumlu ya da olumsuz bir biçimde gelişmeye başlar. “Ben kimim?” sorusunun dayanağı olan “ben”in tanınması ve tanımlanması, kimliğin sosyal psikolojik temeline işaret eder. Buna, kişinin varlığıyla ilgili tüm anlamları değerleri içine alan öznel bir duygu olarak “kişisel kimlik” diyebiliriz”(Güleç, 1992; s. 12).

Psikolojide kimlik kavramı ise, “benlik” olarak tanımlanmaktadır. “Benlik kavramı bireyin “kim olduğunu” tarif eder ve bireyin diğerleriyle ilişkisi içinde şekil alırken, ötekilerin davranışlarımıza verdiği geri bildirimler ve onlarla olan ilişkilerimiz doğrultusunda biçimlenmektedir.” (Bilgin, 2001; s. 40).

Sosyal psikologlar, bireysel, sosyal ve kolektif kimlik gibi, kimliğin farklı düzeyleri ile ilgilenirler. Bu bağlamda, benlik bir öz- bilinç (kendi bilinçli varlığının bilincinde olma) halidir. İnsan sadece başkaları tarafından algılanmaz, aynı zamanda, çevresini anlamlandırabilecek yapıya sahip olması sebebiyle, kendi bilinci de kendini anlamlandırır. “Uzmanlar öz- bilincin, insanın kimliğinin temeli ve yaratıcısı olduğunu vurgular. Çünkü öz- bilinçli varlıkların tanınma gereksinimi vardır; bu hem onlara özgü bir gereksinimdir hem de onları diğer varlıklardan farklı kılan bir özelliktir”(Türkbağ, 2003; s. 63).

Lacan*, araştırmalarında ayna aşamasını, kimlik arayışını oluşturan en önemli aşama olarak nitelemiştir. “Lacan’a göre; çocuk, aynadaki görüntüsünü, çoğu kez bir tür hayranlıkla ve zevkle seyretmektedir; bu görüntü, ben’in diğeriyle özdeşleşmenin diyalektiğinde objeleşmeden önce temel bir biçime girdiği sembolik bir matristir.

---

*Lacan, Jacques, 1901-1989 yıllarında yaşamış Fransız psikanalist.

Çocuk, bu biçim vasıtasıyla, bireyselliğini ve bedensel birliğini keşfeder ve yavaş yavaş kendini tanımayı ve dolayısıyla özdeşleşmeyi öğrenir. Aynayla ilişki, çocukluk yıllarında çocuğun aynada yansıyan görüntüsüyle, daha sonraki yıllarda ise, diğer insanların bireye ilişkin değerlendirmelerinde yansıyan görüntüyle ilişki biçimini almaktadır”(Karaduman, 1998; s. 51).

“Ayna benlik kavramını ortaya atan Cooley*, çocuğun çok erken yaşta kendi hareketlerine bağlı olarak diğerlerinin değişimini fark ettiğini ve anne babası üzerindeki kontrol gücünü keşfettiğini, tıpkı bir el veya oyuncağını yaptığı tarzda, onların davranışlarını da kendi malı bir araç gibi sahiplenip kullandığını öne sürer”(Bilgin, 2001; s. 24).

“Aynı zamanda sosyolojide ben, benlik-kendilik, kişilik ve kimlik kavramları genellikle aynı veya yakın anlamda kullanılabilir. Kimlik kavramını daha iyi inceleyebilmek için bu kavramlar arasındaki farklılığın tanımlanması gerekmektedir. Kimlik türünü üçe ayırmak mümkündür. Bunlar; 1. Kişisel kimlik (ben kimim?), 2. Psikososyal kimlik (biz kimiz?), 3. Ulusal/kültürel kimlik” (Güleç, 1992; s. 11).

“Kişisel kimliklerin oluşumunda bireyler, din, ırk, sınıf, etnik köken, cinsiyet ve milliyet gibi grup bağlarını ve özelliklerini paylaşırlar. Bu özellikler, özneyi ve öznenin kimlik anlayışını nitelemekte bireylere kolaylık sağlar. Kültürel kimlik fikri buradan ortaya çıkmıştır. Modern dönemde öznelerin oluşumuna en önemli etkiyi yapan ulusal kimlik kavramıdır”(Larrain, 1995; s.112).

---

*Cooley, Charles Horton, 1864-1929, Amerikalı sosyolog.

Kültürel kimliğe, özcü ve tarihsel olmak üzere iki farklı açıdan bakılabilir. Kapalı ve dar bir algılama olan özcü algılamaya göre, kültürel kimlik tamamlanmış bir olgu, oluşmuş bir öz olarak değerlendirilmektedir. “Kapsayıcı ve açık bir algılama olan tarihsel algılamaya göre ise, kültürel kimlik, üretilen, sürekli bu üretim sürecinin içinde olan, hiçbir zaman tümüyle tamamlanmamış, gelişmeye ve değişmeye açık bir olgu olarak kabul edilmektedir”(Larrain, 1995; s. 114).

“Hall’in* de belirttiği gibi kültürel kimlik, tarihsel algılama açısından bir olma sorunu olduğu kadar bir oluşma sorunudur. Geçmişe ait olduğu kadar geleceğe de aittir. Mutlak ve sabit değildir. Tarihsel olan her şey gibi değişime ve dönüşüme uğramaktadır. Kültürel kimliklerin geldikleri bir yer, zaman, tarih ve başlangıç kültürleri bulunmaktadır” (Larrain, 1995; s. 116).

Ortak bir coğrafyada, ortak idealler etrafında toplanmış, ortak tarihe ve ortak geleceğe yönelik birliktelikle oluşan kültür, o ulusun kültürel kimliğini oluşturmaktadır. Toplumlar, kültürel aidiyetlerine göre düşünür, davranır, yer, içer, kutlamaları, yasları, bayramları ait oldukları kültürün kodlarına göre tanımlar ve paylaşmaktadır. Kültürel kodların, süreç içinde toplumsal uzlaşma ile içselleştirilerek ve o topluma ait statik değerlere tutundurulularak değişmesi ve dönüşmesi normaldir. Bu da toplumsallaşma ile gerçekleşmektedir.

İster felsefi, ister kültürel temelli olsun insanın kendisini tanımlaması onun en önemli sorunlarından biridir. “Ben kimim?” sorusu kimlik arayışının özünü oluşturur. Benlik ve kişilik insanın içinde yaşadığı toplumdan bağımsız değildir. Ancak evrensel değerlerden de tamamen kopuk da değildir. Özellikle demokrasiyi benimseyen toplumlarda evrensellik zorunlu bir bütünlülüğe ve içeriğe sahip olmaktadır.

---

*Hall, Stuart, 1937 Jamaika doğumlu sosyolog.

Tarih, zaman, toplum, çevre, gelenek, kurallar ve paylaşılan mekânlar kimlik aynasının gelişmiş parçalarıdır. Kimliği belirleyen önemli unsurlar arasında etnik, dinsel farklılıklar, ekonomik-sınıfsal ayrımlar, aile geleneği, dil, cinsiyet vb. gösterebiliriz. “Ben” ve “ötekini” algılanması, kimliği bir “aidiyet” sorunu olarak ortaya çıkarmaktadır. Bu ise; bütün kimliklerin ilişkisel olduklarını ve farklılığın olumlanması demektir. “Ötekini” göz ardı ederek kimliğimizi oluşturmamız mümkün değildir. Zevklerimizi, arzularımızı, bakış açılarımızı, fikirlerimizi ve inançlarımızı kendi başımıza yoktan yaratamayız, belirli bir kültür ortamında gerçekleştiririz. Bu kültürel kimliğin tanımlanması ve ifade edilmesinin ön-koşulu olmaktadır. Kültürel kimlik var olmadan hiçbir kişi var olamamaktadır.

Küreselleşmenin kültürel boyutunda kimlik sorunu, öne çıkan bir değer olmaktadır. Çünkü bugün dünyanın her köşesinde insanlar etnik, dini ve ulusal kimliklerinin bilincine, giderek daha fazla varıyorlar, kimliklerinde daha ısrarcı oluyorlar ve kültürel kimlikleri adına çeşitli taleplerde bulunuyorlar. Kültür ve dillerinin korunmasını, çocuklarını kendi anadillerinde eğitime hakkını, kendi özel gün ve sembollerinin ulusal gün ve semboller olarak tanınmasını, içerisinde yaşadıkları toplumlara kültürel ve tarihi katkılarının tanınmasını, grupların siyasal temsilini, siyasal özerklik ve hatta bazı durumlarda bağımsızlıklarını talep etmekte. Bu talepler uzun süre ihmal edilmiş olan kültürlerle ilişkin konuları siyasetin kalbine yerleştirerek, siyasal yaşamı onlarca yıldır yönetmiş olan anlayışların, ilkelerin ve varsayımların sorgulanmasına neden olmaktadır.

Bu ise, küreselleşmenin kültürel görüntülerinden biri olan çok kültürlü bir dünya anlayışının sonucu olmaktadır. O halde kültür ve kültürel kimliğin daha iyi ve tam olarak anlaşılmasının gereği açıktır.

3.3.3. Görsel Olarak Kent Kültürü

Kültür tanımlaması yapılırken maddi kültür ve manevi kültür olarak iki ayrımdan söz edilmektedir. Bir kentin maddi kültürü, binaları, giysileri, her türlü araç-gereci olurken, manevi kültürü ise inançları, düşünce biçimi ve normları sayılmaktadır.

Bir kentin sahip olduğu mekânlar o kentin görsel olarak sunduğu alanlardır. Bu sebeptendir ki kentsel mekânların oluşumu, toplumun bu mekânlar üzerindeki dağılımı, mekân ile toplum arasındaki bağı göstermektedir.

“Kentın kamusal mekânları, sadece fiziki görünümüleriyle kente ait değillerdir, aynı zamanda kentin, kentliliğin, toplumsallığın, kamusal olanın, gündelik hayatın ve modernliğin kendisini farklı şekillerde temsiline imkân tanıyan yerler olarak da büyük önem taşırlar”(Aytaç, 2007; s. 208).

Günümüzün kent yapısı farklı aidiyetlikleri barındıran, farklı kültürlerin, imgelerin olduğu heterojen ve kozmopolit alanlardır.

Modern kentler, karşıt olgular üzerinde ortak kültürel figürler ve yeni/ayrıkı yada bütünleşik alt kültür formlarına açıklık gösterirler. Kozmopolit yapısıyla farklı kurumların oluşmasına imkân tanırken bir yandan da gündelik yaşamın kültürünü şekillendirmeye çalışmaktadır.

“Bocock* ve Thompson**’un da ifade ettiği üzere, modern kentler, belli bir tarihselliğe ve coğrafyaya göre şekillenmiş kurumları, üretim ve yeniden üretime dayalı sosyal ilişkileri, yönetsel icraatları, farklı iletişim formları, medya ve benzeri arasındaki etkileşimle oluşmuş mekânsallığı içermektedirler. Dahası, modern kentler, birer temsiliyet ve de temsiliyetin mekânlarıdır.

*Bocock, Robert, öğretim görevlisi olarak sosyoloji bölümünde çalışmakta, “Tüketim” adlı yapıtıyla modern ve post-modern süreci sosyolojik yaklaşımlarla açıklamaktadır.

**Thompson, B. John, Cambridge Üniversitesinde sosyoloji profesörü olup, “Medya ve Modernite” adlı kitabından alıntı yapılmıştır.

Chaney*'de, kentin, kent olarak algılanmasının, fiziki ve mimari örgütlenmesinden çok, taşıdığı kültürel temsiliyet ve derinlikle ilişkili olduğunu belirtir. Kentin mekânsal coğrafyası, kültürün (ticari, tarımsal, dini, kamusal vs.)farklılığına temel teşkil eder. Gündelik hayatın pratik ilişkileri de kent kültürünün örgütleniş sürecinde, yeni kimliksel formların inşasını olanaklı kılar”(Aytaç, 2007; s. 202).

Kentsel mekânlar, çoğu zaman belli bir müdahale edilmeden ortaya çıkmaktadırlar. Aynı zamanda bu mekânlar kent yaşamının da olmazsa olmazları olarak sayılırlar. Kentli yaşam bu mekânlar arasında ortak bir bağ kurmaktadır.

Kent insanının yaşamında kendisine yakın gelen mekânlarla kurduğu bağ, kentleşmiş toplumlarda önemli bir yer tutmaktadır. Bu mekânlar sayesinde kentli insan hayata tutunup, aidiyet, kimlik ilişkisi kurmaktadır.

Modernite ile birlikte modernliğin evden çıkarttığı kitleler için bir sosyal barınak konumunda olan mekânlar, modernliğe dönük göstergelerin taşıyıcısı olmaya gönüllü kitlelerin sembolik ifade arayışlarına da sahne olurlar. Bu nedenle her kesime hitap eden markalar, popüler alanlar kent içerisindeki yerini bulmakta zorlanmamışlardır.

Bir zaman öncesine kadar özel mülkiyetin sağladığı güven ve aidiyetlik duygusunu bu mekânlar üstlenmiş, bireylerde zaman içerisinde bu mekânsal alanlarla olan bağı daha da güçlendirmiştir.

“Tüketim toplumunun yükselişi, boş zaman çağının hükümrânlığı, kamusal mekânların önemini arttırdığı gibi, buralar, sermayenin bildik mantığı özelinde yeniden yapılanırlar. Bu yüzden çalışma dışı zaman giderek tüketim odaklı geçirilmekte ve bu da çoğu kez tüketimci kapitalizmin ürettiği suni/yapay ihtiyaç güdüsünden kaynaklanmaktadır”(Aytaç, 2007; s. 212).

---

*Chaney, David, İngiltere'deki Durham Üniversitesinde sosyoloji profesörüdür. “Yaşam Tarzları” adlı kitabından yararlanılmıştır.

Küreselleşmenin giderek artmasıyla tüketimci kapitalin, kentsel alanlar ve barındırdıkları mekânları tekeline alarak dönüştürmesi, kitlelerin bu alanlara çekilmesini kolaylaştırmıştır.

Örneğin restoranlar yiyecek sektöründeki kadın egemenliğinden kurtarılmış, bu kamusal alanlar farklı tat ve lezzetler sunan yerler haline getirilmiştir. Anlaşıyor ki; kentlerdeki yığılmanın ve her kesimden gelen insanların varlığı ve modernliği, bu kamusal alanlarda tasarrufu belirleyici bir neden olmaktadır.

Türkiye’de oluşan geç kapitalleşme, kentleşme sürecini de etkilemiştir. Kır kökenli insanların kentle ve kamusal alanlarla tanışmaları bu yüzden çok yeni olmaktadır.

Farklı kesimlerle açık kent mekânları, kentli yurttaşların, kişisel gereksemesine bir nevi yanıt olabilmektedir. Bu yüzden kentteki farklı mekânlar, kendilerine katılan üyelerle birlikte, bir tür farklı kişiselliklerin, değişik kentliliklerin adresleri haline gelmektedir.

Kamusal alan tanımı bu yüzden de oldukça geniş tutulan bir kavramdır. Farklı düşünürler kamusal alanı tanımlarken ortak bir kültürün yaşandığı özel olandan ayrı bir yer olarak nitelerler.

“Kamusal alan daha çok tartışma ve düşüncenin canlandırıldığı bir tiyatroyu sembolize eden söylemsel bir ilişki alanı olarak görür ve özel alandan ayrışan yanları ile var olur”(Habermas, 1997; s. 259-260).

“Kamusal alan; açık, görülebilir, kolektif ve herkesin rahatlıkla girebildiği yer, özel alan ise, kapalı, görünmez, bireysel ve yasak bölgedir”(Peters-Cmiel, 1997; s. 241).

Bu bağlamda kamusal alanlar kent mekânlarının tam ortasında yer alırlar. Her kesime açık olmaları, sınırlamaların olmaması, kamusal mekân olarak adlandırılmalarına yetmektedir. Türkiye’de bu mekânlar tam tanımlamaya sahip olmasa da mülkiyetle ilişkilendirilirler.

Az gelişmiş yada gelişmekte olan kentlerde kentlerin büyümesi, kentlileşen yapının ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanması anlamına gelmektedir. Bu yüzden kamusal alanlar illegal yollarla özel mülkiyetler açılabilir.

Kent mekânlarının kamusal alanlarının geçmişte Avrupa kamusunun inşasında önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Featherstone'a* göre; "Avrupa kamusu daha çok, periyodikler, gazeteler, kulüpler ve sınırsız tartışma için bir araya gelmiş bireylerin olduğu kahvehaneler gibi sosyal kurumlardan meydana geliyordu. Gazete ve dergiler için yazan ve yeni peydahlanan okuyucular için romanlar üreten edebiyatçılar, edebiyat eleştirmenleri ve bağımsız uzmanlar 18. Yüzyılın ortalarına kadar, buralarda, köklü bir şekilde gelişip serpildiler. Dolayısıyla, kamusal alanın doğuşu, kültürel alanın gelişmesiyle atbaşı gitmiştir"(Aytaç, 1997; s.27-28).

Avrupa kamusunun oluşumunda kent mekânlarının etkisi yadsınmaz. Avrupa'da kentsel mekânlar barındırdığı kesime hitap edecek şekilde gelişmiştir.

Şehrin kamusal görünümü, özellikle kentli yurttaşlar için, daha çok eğlence yerleri ki bu da tiyatrolar, kafeler, sinemalar, oteller, salonlar vs.dir. Eğlence türü yerlerin çoğalması, gezmek, dolaşmak, izlemek ve yemek için serbest zamanı olan yeni bir kamusal insanı ortaya çıkarmıştır.

Sonuç itibariyle; kamusal alanlar kent mekânları içerisinde yer almakla kalmıyor, iktidar ve temsil siyasetlerinin de ortasında yer alıyorlardı. Kentin kozmopolitesi içerisinde, ötekilerin karşılaşmalarına yer açabildiklerinden, özellikle de, başkaları, yabancılar göçmenler, aylaklar, yersiz-yurtsuzlar bu alanlarda bir araya gelmekte, kimi zaman da ayrıştırıcı hiyerarşiler üzerinden (ırk, etnik, cinsiyet, zenginlik) derin sosyal mesafelerin açılmasına kaynaklık edebilmektedir.

---

* Featherstone, Mike, İngiliz sosyolog. "Postmodernizm ve Tüketim Kültürü" adlı yapıtıdan alıntı yapılmıştır.

Böylelikle kendilerine yönelen sosyal kesimler yada değişik sosyal karşılaşmalar sayesinde kentin kendine özgü havasına sürekli olarak farklılık imgesi aşılamaaktadırlar.

Kentsel mekânlar aynı zamanda birer gündelik hayat mekânlarıdır. Gündelik hayat modern anlayış ile birlikte, özellikle bu tür yerlerde yaşanmaktadır. Endüstrileşme, kapitalizm, bireycilik, rasyonelleşme vs. kentli yurttaşları daha fazla kamusal deneyim içine girmeye zorladığından bireyler evin dışında yeni “ev”ler, kamusal barınaklar keşfetmeye yöneldiler. Kapitalizmin etkisiyle, kamusal mekânların ticarileşmesi sayesinde, kent mekânları, kitlesel ve yaygın mekânlar haline gelmişlerdir.

“Modern yaşamın zorunluluğu kıldığı sosyal karşılaşmalar, buluşmalar, bir araya gelmeler vs. de kentin kamusal mekânlarını oldukça işlevsel kurumlar haline getirdi”(Kömeçoğlu, 2003; s. 39).

Gündelik hayatın sıkıcılığı, rutin bir hal alması insanları kamusal alanlara itmiştir. Kentlerde gündelik yaşam, genelde, tüm canlılığı, akışkanlığı ve sıradanlığı ile bu mekânlarda yaşanmaktadır.

Mekânlara ilişkin söz konusu olan imgeler, simgeler, gösterge ve imajlar, genel olarak “kentsel imge alanı” olarak da adlandırılırlar. Kent sakinlerinin yanında, sanatçıların, şairlerin, yazar ve kitle iletişim araçlarının anlatılarında da temsil edilirler.

Türkiye’de kentsel açık alanlar 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra, sanayileşme sürecinin başlaması ile birçok tarihi saray ve tarihi alanların yok edilmesiyle önceki döneme nazaran gerileme olmuştur.

1950’li yılların başlamasıyla Türkiye’de modern anlayış etkisini iyiden iyiye hissettirmiştir. 1950-1970 yılları arasında mimari gelişim Batı’daki biçimleri taklit etmeleri ve biçimsel denemeleri, kentsel mekânlarımızda kullanılmıştır.

Batıda 1960’larda başlayan post-modern yaklaşımlar Türkiye’de 1970’li yıllarda büyük kentlerimizde kendini göstermeye başlamıştır.1980’lere kadar sürdürülen ve benimsenen post-modern yaklaşım o dönemki mimari yapıların temelini oluşturmuştur.

3.3.4. Kent Kimliği Bağlamında İzmir

20. yüzyılın başladığı sıralarda dünya nüfusunun sadece onda biri kentlerde yaşamaktadır. Aynı yüzyıl biterken durum çok değişmiş, yeryüzündeki her üç kişiden birisi hayatını kentlerde sürdürmeye başlamıştır.

Günümüzdeki beklenti ve geleceğe yönelik yapılan çıkarımlar ise, önümüzdeki on yıl içinde her iki kişiden birisinin kentlere yerleşmiş olacağına işaret etmektedir. Ülkemizdeki durum da, dünyadaki eğilimle benzerlik gösteren bir çizgide oluşmuştur. Geride kalan son yüzyıl içindeki bu değişim, özellikle eski dünyanın binlerce yıllık geçmişleriyle, insanlık ve uygarlığın belgesel kanıtları olan tarihsel kentlerini, acil çözüm bekleyen sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır.

Bu kentlerin tarihsel dokularıyla, yeni ihtiyaçların dayattığı yapılaşma ve kentleşme biçimleri arasında çatışmalı bir durum yaşanmaya başlamıştır. Değişen zaman ve koşulların doğurduğu ihtiyaçların baskısı, tarihsel kent dokularını geri dönüşüm imkânı bırakmadan yok olma tehlikesiyle başbaşa bırakmıştır.

Geçmişten gelen uygarlık birikiminin taşıyıcısı olan kentsel doku ile yeni yapılaşma arasında ahenkli çözümler bulmak gerekmektedir. Bu ihtiyaç, kentler ve kentleşme hakkında düşünmeyi, ortaya çıkan sorunlara çözümler üretmeyi ve bunları uygulayacak kurumları

çeşitlendirmeyi zorunlu hale getirmektedir. Hızlı kentleşmenin yarattığı sorunlara çözüm aranırken, kentlerin tarihi üzerine yapılan çalışmaların da yoğunlaştığı görülmektedir. Çünkü kentlerin tarihsel serüvenlerini araştırmak, tarihsel deneyimleri öğrenerek kentlerin bugünü üzerine düşünmek anlamına gelmektedir. Bu çalışmalar, kentlerin ortaya çıkışlarını, yerleşme tipi olarak özelliklerinin neler olduğunu, nasıl yönetildiklerini, planlamanın evrimi ve konut tipleri gibi konularda geçmişte oluşan deneyimlerini, yeni kuşaklara aktarmaya başlamıştır. Çok geçmeden kent tarihlerini araştırmanın, günümüzdeki kuşaklar için işlevsel olduğu fark edilmiş ve bu araştırmalar yaygınlaşmıştır.

Kentlerin ortaya çıkışları, insanların tarımsal üretime ve yerleşik hayata geçişleriyle bağlantılı bir değişim olarak görünmektedir. Tarımsal üretim yaparak beslenen ve geçimlerini bu yolla sağlayan insanların, tarım alanları yakınlarında kurdukları köylerde yerleşik hayata geçtikleri bilinmektedir. Yerleşik hayatın bu ilk evreleri ile kentlerin kuruluşu ve ortaya çıkışları arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır.

Tarihsel olarak insanların tarımsal üretim yapmaya başladıkları dönem, kentlerin ortaya çıkışlarını hazırlayan en önemli gelişmeydi. İnsanlık tarihinde bu gelişmenin görüldüğü ve kabaca İ.Ö. 8000-4000 yılları arasına tarihlenen süreç, Neolitik Çağ olarak adlandırılmaktadır.

Buraya kadar anlatılanlar, kentlerin uzun süreçler boyunca şekli değişse bile, özü itibarıyla devam eden özellikleridir. Bu özelliklerinden ötürü kenti tanımlamak mümkün hale gelmektedir. Kent, insanların birbirleriyle buluştukları, malların el değiştirdiği, kurumsal hizmet sunulan bir ilişkiler ve kararlar merkezi olmaktadır.

Bu bakımdan kent, kendine özgü yanları bulunan ve belli bir mekânda yoğunlaşmış bir yerleşim sistemi olup, karmaşık toplum yapısını birey veya aile düzeyinde çözülemeyecek

sorunların üstesinden gelmeye olanak sağlamaktadır. Yerine getirdiği işlevlerin sayısı ve karmaşıklığı kenti köyden farklı kılmaktadır.

Bu tanım, yaklaşık olarak endüstri çağına ve sonrasındaki gelişmelere kadar geçerliliğini korumuştur. 18. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da ortaya çıkan endüstri devrimine kadar kentlerin ticaret, zanaat ve idari alanlardaki belirleyici özelliklerine, sanayi üretimine bağlı ilişkilerin ve yapılanmaların eklendiğini görmekteyiz.

Bu dönemden sonra fabrika üretimi ve ona bağlı toplumsal dönüşümler, kent ve kentli kavramının değişmesine neden olmuştur. Bu değişimle birlikte kentlerin yönetimleri de dönüşecek, kentler endüstriyel üretim nedeniyle dışarıdan hızlı ve yoğun göç alan yerler haline gelecektir. Belirtilen süreç, özellikle tarihsel kentlerin fiziksel yapılarını tanınmayacak ölçüde farklılaştırırken, kentli profilini de değiştirecektir.

Eski İzmir tapınakları, deniz ticaretine elverişli ortam hazırlayan limanı, savunma tesisleri ve yönetsel özellikleriyle bir kent devleti olmaktaydı. Küçük bir kasaba iken dönemin koşulları ve bulunduğu yerin sağladığı olanaklar sonucu, Akdeniz dünyasının en önemli liman kentleri arasına katılmıştır. 17. yüzyıl başlarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun dünyaya açılan kapısı olma özelliğini kazanmıştır. Sadece ticari yapıların ve hanlarının yayıldığı bölge bile, sıradan bir kentin tamamına denk gelecek genişlikteki bir alanı kaplıyordu.

Kentte, kendi mahallerinde yaşayan ve Osmanlı Devleti'nin verdiği ayrıcalıklardan yararlanarak ticaret yapan İngiliz, Fransız, Venedik, Hollanda vb. ülkelerin tüccar kolonileri yer almaktaydı (bknz. Resim-3.3.4.1).

Resim-3.3.4.1. 1870 yıllarında İzmir Limanı'ndan bir görünüm.

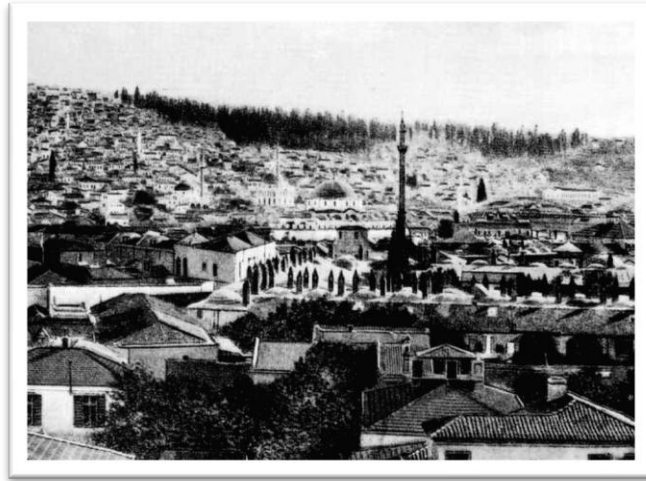
Ülkemizin kendine özgü koşulları nedeniyle, Türkiye'deki kentler de hızlı bir değişim yaşamaktadır. Üstelik kent bilincine sahip olan, yaşadıkları kente güçlü bir aidiyet duygusuyla bağlı kentliler, o kentin geleceği için teminat demektir. Bu teminatı yaratabilmek de, ancak geçmiş bilgisi ve hatırlamakla mümkün olabilmektedir.

1600'lü yıllarda İzmir dünya ticaretinde önemli bir konuma sahiptir. Osmanlı tarafından verilen kapitülasyonlar sayesinde bir liman şehri olan İzmir'de konsoloslukların sayısı artmıştır. 1866 yılında bir İngiliz firması İzmir-Aydın arasında 130 kilometre olan demiryolunu açmıştır. İzmir, Anadolu ile olan tarımsal üretim maddelerine ulaşımı bu tren hatlarıyla gerçekleştirmektedir.

Avrupa kapitalist sistemi, kendisinde barındırdığı sosyal ve ekonomik değerleri deniz ticareti yoluyla İzmir'e taşımışlardır.

18. yüzyıl İzmir'in değişiminde, özellikle sosyal ve ekonomik yaşamın yeniden biçimlenmesinde ticari faaliyetlere katılmak amacıyla İzmir'e yeni gelen sosyal gruplar etkili olmuştur.19. yüzyılda farklı etnik grupların yaşama katılmasıyla birlikte kozmopolit bir yapıya dönüşen İzmir'de, etnik gruplar yaşam alanlarında birbirlerinden ayrılarak, farklı bölgelere yerleşmişlerdir. Türkler, Kadifekale eteklerinde yaşamaktalar iken, Yahudiler Karataş'ta, Fransızlar Alsancak'ta, İngilizler Karantina ve Göztepe'ye yerleşmişlerdir (bknz. Resim-3.3.4.2).

Resim-3.3.4.2. 1880'lerde İzmir Kadifekale eteklerinden bir görünüm

Kentsel gelişim sürecinde İzmir'de, özellikle 19. yüzyılın yarısından sonra sanayileşmeyle birlikte büyük ilerlemeler meydana gelmiştir. İzmir'in ayrıcalığı olan liman iyileştirilmiş ve ticaretle uğraşan kentli nüfusta göçlerle birlikte artış görülmüştür.

İzmir 1950’li yıllardan beri, Türkiye’deki diğer kentler gibi hızlı bir göç almaktadır. Kentli profili’nin değişmesine neden olan bu göç hareketi, kent sakinlerinin kentle olan ilişkisinin kopmasına neden olmuştur. Bir bakıma insanların yaşadığı mekâna yabancılaşması ve kendisini içinde bulunduğu ortama ait hissetmemesi anlamına gelen bu durum, her kent için olduğu gibi İzmir açısından da talihsizliktir. Çünkü hemen hemen her kuşağın ürettiği kültürel birikimin bir sonraki kuşağa aktarılamaması, önlenemez bir sonuç olarak yaşanmaktadır. Üstelik kırdan kente göç olgusunun büyük bir hızla değiştirdiği kentli nüfus kompozisyonu da dikkate alınırca, İzmir’in tarihsel birikiminin ve kimliğinin tamamen yok olacağını söylemek abartı olmayacaktır.

Bütün bu tespitlerin iletlediği sorunlar bağlamının çözümü veya değişimin sorunlar yaratmadan, kentin doğasına ve kimliğine uygun akışının sağlanabilmesi için, İzmir’de yaşayanların yaşadıkları kente aidiyet bağının güçlendirilmesi gerekmektedir. Aidiyet bağının güçlü olması, insanın yaşadığı mekânı benimsemesiyle ilgilidir.

“Gündelik yaşamının geçtiği çevreyi benimseyen ve onunla özdeşleşen kentliler, içinde buldukları ortamı tanımanın verdiği bir güven duygusu geliştirirler. Güven duygusunun önemi, geçici bir zaman için bile olsa, başka bir kente gidildiğinde daha somut olarak hissedilir. İnsanların tanımadıkları bir çevre veya kentte kendilerini yabancı görmeleri ve bir süre sonra huzursuzluk duymalarının sebebi, alışkın oldukları mekândan ve kendilerini ait hissettikleri bağlamdan kopuk olarak algılamalarıdır”(Tatlıldil, 2009; s. 330).

Kentli kimliğini kazandırma yollarının başında hiç şüphesiz, insanların İzmir’i benimsemesini ve kendini kente ait hissetmesini sağlamak gelmektedir. Kendisini bir yere ait olarak duyumsamak, ancak o yeri kültürel özellikleri ve geçmişiyle tanımakla mümkün olabilmektedir. Yetiştirdiği kentin, yerel ve toplumsal tarihini bilen bir birey açısından, içinde yaşadığı mekân çok farklı anlamlar taşıyacaktır; yaşadığı, eğitim gördüğü ve geçimini

sağladığı kent, onun için daha anlamlı görünecektir. Böylesi bir bakış açısı kazanan bireyler, içinde yaşadıkları şehri daha kolaylıkla benimseyeceklerdir.

“16. yüzyıl başlarına kadar İzmir’in nüfus dağılımında büyük bir değişim olmadı. Türkler genellikle Kadifekale eteklerinde, gayri müslimler ise, daha çok kıyı kesiminde yoğunlaşmışlardı. Tüm Akdeniz havzasında 16. yüzyılda görülen nüfus artışı, İzmir’de de yaşanmıştı”(Tatlidil, 2009; s. 331).

“Nüfus artışının başladığı 16. yüzyılın ilk yıllarından itibaren Türkler, tepedeki yerleşim alanlarından aşağıya yönelerek, yukarı kale ile aşağı kale arasında yerleşim kuşağı oluşturdular. Bu kuşakta; Faikpaşa, Selatinzade Mescidi, Hanbey (Pazar) ve Liman isimlerini taşıyan dört mahalle bulunmaktaydı ki, bu mahalleler, gelişmeye başlayan kentin merkezini oluşturuyordu. Belirtilenler dışında Rum nüfusun oturduğu bir mahalle daha bulunuyordu”(Yetkin – Yılmaz, 2005; s. 136).

İzmir’in nüfusunun büyümesini sağlayan unsurların başında, doğal artış gelmekle birlikte, yeni fethedilen Sakız adasından İzmir’e ulaşan göçün de nüfusa etkisi olmuştur.

Nüfus’un artışıyla birlikte, İzmir’in niteliği de değişmeye başlamıştı. Adalardan gelenler tarımla değil ticaretle uğraşılıyor, buna bağlı olarak da, İzmir yavaş yavaş bir pazar kentine dönüşüyordu. İzmir, köylü yaşamından ve tarımsal karakterinden uzaklaşıyordu. 16. yüzyılın son çeyreğinden itibaren İzmir limanı, hem İstanbul’a mal sevk edilen hem de dış satımın söz konusu olduğu bir özellik göstermekteydi.

3.4. 1950 Sonrası İzmir’de Kùltür Sanat Hareketleri

İkinci Dünya Savaşı’na Türkiye katılmasa da savaşın etkileri ùlkemizde de yaşanmıştır. Savaş yıllarında bir yandan ekonomik sıkıntılar aşılmaya ve savaşıa girmemeye çalışılırken, diğer yandan da Atatùrk döneminde başlatılan ve büyük mesafeler kat edilen eğitim ve kùltür alanındaki çabalar devam ettirilmiştir.

1950 sonrasında yaşanan en büyük toplumsal olay göç olgusudur. Kırsal alanda yaşayan insanların yapılan düzenlemeler sonrasında, kendisine düşecek bir işin bırakılmaması, ekonomik yetersizlikler, kırsal alanlarda yaşanan çekişmeler o yıllarda İzmir’i göç alan şehirler listesine koymaktadır.

İzmir 1950’li yıllardan beri, Türkiye’deki diğer kentlerde olduğu gibi hızlı bir göç almaktadır. Kentli tanımının değişmesine neden olan bu göç hareketi, kentli diyebileceğimiz insanların kentle ilişkisinin bozulmasına neden olmuştur. Bir bakıma insanların yaşadığı mekâna yabancılaşması ve kendisini içinde bulunduğu ortama ait hissetmemesi anlamına gelen bu durum, her kent için olduğu gibi İzmir açısından da talihsizliktir. Çünkü hemen hemen her kuşağın ürettiği kültürel birikimin bir sonraki kuşağa aktarılamaması, önlenemez bir sonuç olarak yaşanmaktadır.

Yaşanan bu olaylar karşısında kentte yaşayanlar kent’e olan duygularını daha da güçlendirmekte, aidiyet duygusunun tekrar sorgulanması yoluna gitmektedir.

İzmir’de bulunan kentsel mekânların geçmişı daha doğrusu hala ayakta olanların tarihi 1800’lü yıllara dayanmaktadır. Bugün Konak Meydanı diye adlandırdığımız alan 19. yüzyılın başlarında yaşayan Katipoğlu ailesinin konağının bahçesi olmaktadır. Bu binanın daha sonra

yabancılara karşı devleti temsil eden prestij kurumu olması düşünölmüş ve 1869'da yeniden inşa edilerek, 1872'de Hükümet Konağı olarak hizmete girmiştir (bknz. Resim-3.4.1).

Resim-3.4.1. 1820'lerde Katipoğlu Konağı(Günümüz Hükümet Konağı)

19. yüzyıldan kalma birçok yapı o dönemde zengin aileler tarafın yapılmış yada Levantenler tarafından restore edilerek kulüp veya sanat merkezi olarak kullanılmıştır. Bunlardan bir tanesi de bugün Ege Üniversitesince kullanılan rektörlük binası olmaktadır.

Kent içerisindeki gelişme alanlarında veya 'dönüştürölmüş' tarihsel nitelikli konut veya konut-dışı çalışma alanlarında(endüstriyel miras alanlarında) kültür endüstrisinin üretimi ve tüketimine yönelik olarak yeni bölgeler yaratma eğilimi giderek artmaktadır.

“Kentler üzerinde derin izler bırakan küreselleşme süreçleri, 'kültür' eksenli gelişim stratejilerinin de ekonomik büyüme ve rekabet edebilirlik amacıyla kentler tarafından benimsemelerini beraberinde getirmiş ve bu süreç özellikle kimi gelişmiş ülke kentleri açısından oldukça hızlı bir süreç olarak yaşanmıştır” (Miles & Paddison, 2005; s. 84).

Bu sebeple var olan kentsel mekânların dönüşüm süresi içinde Batı eksenli anlayış ve planlama yoluna gidilmesi kaçınılmazdır.

Zukin'e* göre; “temelinde kültür endüstrileri ve sanat yatan sembolik ekonomi kültürel üretim ve girişimci sermayenin birbirinin içine geçmiş olan işleyişlerini ifade eder. Sembolik ekonomiyi ayakta tutan, kent seçkinlerinin ilgi ve yatırımıdır. Bunun nedeni, kültürel üretimin bir yandan kenti temsil etme iddiasında olması, bir yandan da ciddi bir malî kazanç yaratmasıdır. Söz konusu kazanç, yalnızca kültür endüstrilerinin bıraktığı kârla sınırlı değildir. Belki bundan daha önemli olan kültürün kent içindeki bazı bölgelerin değerlendirilmesini sağlamak ve arsa spekülasyonu üzerinden ciddi kârlar elde etmek için kullanılmasıdır” (Zukin, 1996; s. 138).

Kentlerin sorunlarına değinilirken sadece ekonomik ve sosyal yetersizliklerden ziyade kültürel yapının da beraberinde getirdiği sorunlar görmezden gelinmemelidir. Ancak bu şekilde kültürel alt yapısı sağlamlaştırılmış kentler batı anlayışındaki kentlerle eşdeğer sayılabilmektedir.

“Çıkış noktası kültürel dönüşüm olarak belirlendiğinde, İzmir kentinde yakın geçmişte yaşanan deneyimler gerçekte kentin geleceğine taşınabilecek daha kapsamlı kültürel stratejilerin benimsenme alternatifinin olasılık dışı olmadığını ve bu yönde atılabilecek adımlarına boşa olmayacağını gösterecektir. Örneğin, kent yakın geçmişte

---

*Zukin, Sharon, Brooklyn College ve NewYork Şehir Üniversitesi'nde sosyoloji profesörüdür. Modern kent yaşamı konusunda uzmanlaşmıştır.

yeni kent merkezi planlama çalışmalarına asal veri teşkil eden ve uluslararası ölçekte gündeme gelen bir kentsel tasarım yarışmasına ev sahipliği yapmıştır”(Aytaç, 2007; s.220).

Bu süreç, tıpkı sanayisizleşme sürecine giren ve atıl duruma düşen eski endüstriyel alanların kentlerin yeni kültürel gelişim bölgelerine dönüştüğü birçok gelişmiş kent deneyiminde olduğu gibi, İzmir’de de liman arkası olarak anılan ve ‘kentsel merkez’ nitelikli bölgenin, kentlilerin ihtiyacı olan merkez fonksiyonları arasında sosyo-kültürel fonksiyonlara nasıl tahsis edilebileceğinin sorgulanmasını sağlamıştır.

“İzleyen süreçte benimsenen planlama yaklaşımları ise fikir projelerinin tartışıldığı yarışma sürecinin 1/5000 ölçekli İzmir Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planı’na ilkesel düzeyde yansıtılmasını ve “kültürel dönüşüm”e (*cultural regeneration*) olanak tanıyacak alan kullanım deseninin oluşturulmasını hedeflemiştir”(Dündar, 2009; s.54).

Yaşanan bu tür aktiviteler ve bunun yanında uluslararası gerçekleştirilmiş (universide yaz oyunları, expo, portizmir, ege art vb.) oluşumlar İzmir’in kent bilincinde olmasının, kentleşebilmek istemesinin bir gerçeği olmaktadır.

Kültür ve sanat mekânlarının kapasiteleri özelinde yapılacak bir değerlendirme, ilgili mekânların İzmir kenti nüfusunu karşılamadığı yönündedir. Ayrıca ilgili mekânların özellikle merkez ilçelerde konumlandığı, civar ilçelerin kültür ve sanat yapılarından yeterince yararlanmadığı yorumu yapılabilecektir. İlçe belediyelerinin kendi koşulları ile oluşturduğu sanat mekânları orada yaşayan insanlara hizmet vermekte fakat özellikle sahil kıyısındaki ilçelerde özellikle sezonluk aktiviteler yer almaktadır (bknz. Tablo-3.4.1.).

Tablo-3.4.1: İzmir’deki Sanat Galerilerinin Verileri, 2007

Bağlı olduğu kurum / kuruluş	Galeri sayısı
Müze	4
Belediye	3
Kültür merkezi	8
Vakıf ve Eğitim Kurumu	11
Oda	2
Özel	38
Banka	4
Alışveriş Merkezi	5
TOPLAM	75

Kaynak: 2009 İzmir Milli Eğitim İl Müdürlüğü.

“Bunun yanı sıra kentin gerek kentliler, gerekse de kenti ziyaret edenler tarafından kullanılabilir, kültürel ve tarihi mirasın, korunması ve yaşatılmasına yönelik önem taşıyan müze mekânları anlamındaki potansiyelini tam olarak değerlendiremediği söylenebilecektir. Müze yapılarının sahip oldukları yetersizliklerin yanı sıra, kent turizminin geliştirilmesi anlamında çeşit itibarıyla de kent gereksinimlerinin gerisinde kaldığı söylenebilmektedir”(bknz. Tablo-3.4.2. ;Dündar, 2009: 57) .

Tablo-3.4.2:
İzmir İlinde Bulunan Müzelerde Yerli ve Yabancı Ziyaretçi Sayısı, Ocak–Ekim 2007

Müze Adı	Yerli		Yabancı		İndirimli grup (seyahat acentası)		Toplam
	Ücretli	Ücretsiz	Ücretli	Ücretsiz			
Arkeoloji Müzesi	923	9.316	2947	425	-	-	13.611
Etnografya Müzesi	983	7.943	1.844	156	-	-	10.926
Atatürk Müzesi	2.942	21.875	96	2.361	-	-	27.274
Tarih ve Sanat Müzesi	673	8.823	18.562	8	-	-	28.066
Agora	1.564	6.167	25.636	870	-	-	34.237
Teos	73	318	327	98	-	-	816
Akropol	9.143	19.817	32.767	7.196	101.268	41.290	211.481
Asklepeion	3.075	13.633	17.225	2.006	48.465	16.227	100.631
Bazilika	1.907	5.552	6.293	181	5.032	755	19.720
TOPLAM	21.283	93.444	105.697	13.301	154.765	58.272	446.762

Kaynak: İzmir Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü.

3.4.1. Sanat Mekânı Olarak Galeriler

18. yüzyıldan bu yana sergi alanları, biçim ve anlam bakımından büyük değişimler yaşadı. O yıllarda gerçekleşen birçok sanatsal aktivite ve sergiler “salon” adı verilen alanlarda yapılmaktaydı.

1950’li yıllarda modern avantgarde’la birlikte, mekânın sanatın çerçevesini oluşturmaktaydı. Sanatçılar galerileri eserlerinin tamamlayıcısı olarak görmekteydiler. Bugün mekân sanatı, sanatçıyı ve izleyiciyi bütün gücüyle içine almaktadır. Küreselleşmenin yarattığı etkiyle, modern sanat, yerel ve evrensel mimariden, sosyal, kültürel ve politik mekânlardan izler taşımaya başladı. Dünya anlayışının değişmesiyle sanatçılarda ki anlayışta buna paralel bir yön izlemektedir.

“Kavram olarak mekân üç farklı kategoride incelenebilir:

- 1- Sanatın temeli olarak mekân, Gerçek ve yarı gerçek; eserin biçim ve içeriğini saptar.

- 2- Sanatın yerel bağlamı içinde mekân, Sanat ve onun ulusal ve sosyal bağlamı arasındaki ilişkiyi analiz eder.
- 3- Sanatın evrensel bağlamı içinde mekân, Sanat ve onun evrensel ve sosyal bağlamı arasındaki ilişkiyi analiz eder” (Graf, 1994; s. 11).

20. yüzyılda, galerilerin sanat yapıtlarının sunulmasında "nötr olmayan" mekanlar olarak ortaya konması eğilimi, giderek mekanın belirsizleşmesi ve sanatçının özgürleşmesi dikkat çekmektedir. Sanat tarihinde, söz konusu özgürleşmenin, sanatın bir toplumsal sistem olarak gelişmesiyle birlikte sanatta özel mekânların oluşmuştur.

Sanat ile yaşamı birbirinden koparan ve farklı olmanın yarattığı havanın geleneksel sergileme alanlarını bazı sanat akımları (Dada, Konstrüktivizm ve Bauhaus gibi.) zayıf düşürmeye başladı.

“El Lissitsky*, Kurt Schwitters*** ve Marcel Duchamp*** gibi modern sanatçılar galeriyi, sanatın sunumunda "nötr olmayan" mekanlar olarak ortaya koymaya başladılar. Sergileme mekânının sanatta oldukça etkili bir unsur olduğunu düşünüyorlardı ve mekânın kurumsal gücünü de ortaya çıkarttılar”(Gombrich, 2002; s. 606).

1923 yılında El Lissitzky'nin "Prounen Raum" ve Kurt Schitters'in "Merzbau" sergileri sanat tarihinde bir dönem noktası oluşturmaktaydı. Bu kez sergileme alanı yapıtın özüne dair temel bir unsur olmaktaydı. El Lissitzky için, sergileme alanı yapıtların aralarında hiçbir estetik ya da kavramsal bağ olmaksızın yan yana teşhir edildikleri bir "depo" değildi.

***Lissitsky**, El, Yahudi asıllı Rus ressam, tasarımcı. Rus avangard sanatının önemli temsilcilerindedir.

****Schwitters**, Kurt, 1887-1948 yılları arasında yaşamış resim, heykel, tipografi ve edebiyatla uğraşmış Alman asıllı sanatçıdır.

*****Duchamp**, Marcel, 1887-1968 Fransız-Amerikalı sanatçı. Asıl adı *Henri-Robert-Marcel Duchamp*'tur. 20. yy. pop sanat ve kavramsal sanatın şekillenmesinde önemli bir rol almıştır.

Bu nedenle Brian O'Doherty*, El Lissitzky'den ilk sergi tasarımcısı olarak söz etmektedir. Her iki sanatçı da, yapıtın sınırlarını aşarak içinde buldukları mekâna doğru taşan yeni kavramlar önermekteydiler. Mekân bir parametreye, sanatı etkileyen bir faktöre dönüşmüştür.

1958 yılında Yves Klein**, “Le Vide” başlıklı sergisinde, içinde "boşluk" dışında hiçbir şey bulunmayan, boş ve beyaz bir galeri mekânını sergiledi. Sanatçı, mekânı sanatın ta kendisi olarak ele almaktadır. Bu bağlamda galeri varlık nedenini değiştirerek kendisi bir yapıta dönüşmektedir. Klein, sanat adına metafiziksel bir sanat mekânı yaratmıştır.

1950 ve 1960'lara gelindiğinde sanatçılar yeni ve farklı mekân arayışı içerisine girdiler. İzleyici ile aradaki bütün bağların koparılması inancı bu dönem sanatçılarında kendisini hissettirmektedir.

Bu yüzden, ideal sanat mekânı olan Beyaz Küp doğmuştu. Beyaz Küp, sanat ve onun mimarisi arasındaki ilişkiyi yenileyen bir hiper-mekân olarak ortaya çıkmıştır. Beyaz Küp, sanata tapılan bir ibadethaneydi. Bu dünyadan kopuk, sadece yapıta yoğunlaşarak dalınan derin düşüncenin yarattığı bir mekân olmaktaydı.

Bunun elde edilebilmesi için, tıpkı yapıtın kendisinde olduğu gibi, mekândan da sanatın toplumsal bağlamına dair tüm izlerin silinmesi gerekiyordu. Bu nedenle, Beyaz Küp esasen sanat ile yaşam arasında yer alan ve 18. yüzyıldan beri yıkılmasına çalışılan surları, aksine daha da kalınlaştırmıştır.

---

* O'Doherty, Brian, 1934-1972 yılları arasında yaşamış İrlanda asıllı heykeltıraş ve kavramsal sanatçıdır.

**Klein, Yves, 1928-1962 yılları arasında yaşamış Fransız sanatçı, “Yeni Gerçekçilik” adı verilen akımın ortaya çıkmasında büyük rol almıştır.

Günümüzde, doğrusal bir dizge izlemeyen, çoğulcu ve heterojen bir sanat üretimi görmekteyiz. Klasik anlamdaki yapıtların yerini kalıcı olmayan, mekâna özgü yerleştirmeler, performanslar, mecralararası ve disiplinlerarası projeler alıyor. Mekânın yavaş yavaş silindiği dünya üzerinde sanatçılar artık sorgulamalar yapmakta, bildiriler yazmakta ve bunları izleyici ile paylaşmaktadır.

Küresel göç kültürlerarası alışverişi hızlandırırken, farklı uluslardan gelen sanatçılar, mekân anlayışının sürekli değiştiği uluslararası, mecralararası ve disiplinlerarası projelerde birlikte çalışmaktadırlar.

“Küreselleşme düşüncesi, sanatın önceleri yerel olan mekân ve bağlam tartışmalarını da yaygınlaştırmış, büyütüştür. Bugün sanat dünyası da en az ekonomik pazar kadar küreselleşmiş durumdadır. Küresel köyümüzde yaşıyor olmamızın sanatın yerel bağlamı üzerindeki etkileri azımsanamaz. Bu nedenle, sanat yapıtlarını tartışırken, onların yerel ve küresel koşullarla ilişkilerini de dikkat’e almamız gerekir. Günümüz sanat dünyasında temel meselelerden biri de işte bu küresel etki ve onun yerel olanla etkileşimidir”(Lynton, 2004; s. 244).

3.4.2. İzmir’de Faaliyet Gösteren Galeriler

3.4.2.1. Ahmet Adnan Saygun Sanat Merkezi

27 Aralık 2008 günü açılan AASSM, 26.000 m² lik alana oturan binanın mimari projesi Tozkoparan Mimarlık tarafından yapılmış, akustik ve sahne sistemleri projeleri Sydney Opera Binası ve Londra’daki Binası’nı da projeleyen İngiliz ARUP firması tarafından hayata geçirilmiştir(bknz. Resim-3.4.2.1.1.).

Resim-3.4.2.1.1. Ahmet Adnan Saygun Sanat Merkezi

Merkezde çok amaçlı iki büyük salon bulunmakta, bunlardan birincisi; konser ve konferansların gerçekleştirildiği 1.250 kişilik kapasiteye sahip olurken, diğer salon ise; tiyatro oyunlarının sergilendiği 245 kişilik kapasitesi olan bir mekândır.

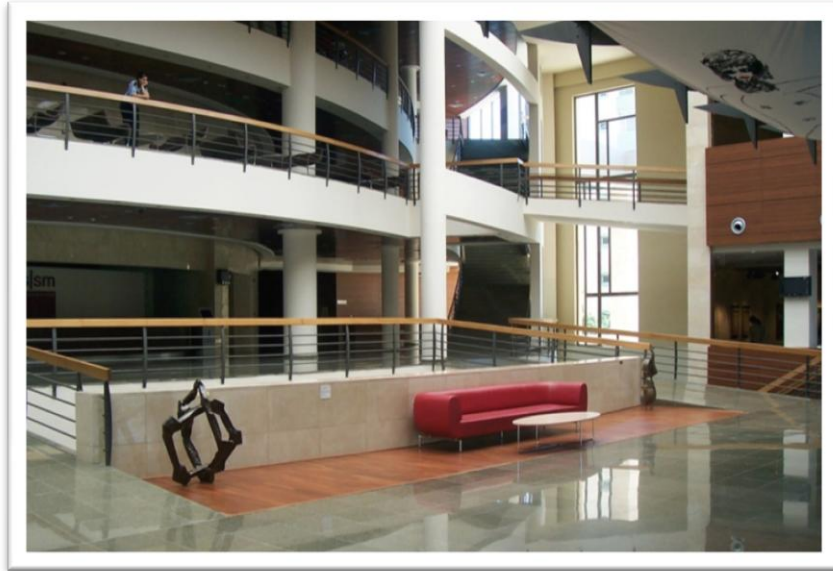
Ayrıca, merkezin iki katında da yer alan sergi alanlarının dışında, asansörlü orkestra çukuru, 8 adet simultane çeviri odası, 4 adet toplantı salonu, idari bölüm ve sanatçıların kullanacağı mekânlar da, kültür sanat merkezinde yer alan diğer unsurlar olmaktadır.

Merkez’de yer alan ve 300’den fazla araca hizmet veren kapalı otopark, bölgede var olan otopark sıkıntısını büyük ölçüde gidermiştir. Ayrıca, sanat merkezi’nde sanatçılar ve sahne ekipmanları için ayrılmış (büyük araçları kapsayan) otoparklar da bulunmaktadır.

Sanat Merkezine gelen izleyiciler, girişte güvenlik görevlileri tarafından karşılanmakta olup, izleyiciler x-ray cihazından salona geçmektedirler. Bu cihaz sayesinde merkeze giriş sayısı her gün takip edilir bir hal almıştır. Gelen izleyici sayısı günlük 30 kişiye yakındır.

Merkezin modern yapısıyla örtüşen mekânsal yerleştirmeler, sanat merkezi için hayati bir önem taşımaktadır(bknz. Resim-3.4.2.1.2.).

AASSM açılış sergisini, küratörlüğünü son dönemde öne çıkan sanat eleştirmenlerinden biri olan Levent Çalıkoğlu'nun üstlendiği, İstanbul Modern Sanatlar Müzesinin bir seçkisiyle yapmıştır. Sergi, İstanbul'a gitme fırsatı bulamamış olan sanatseverler tarafından büyük bir beğeniyle izlenmiştir.

Resim-3.4.2.1.2. Ahmet Adnan Saygun Sanat Merkezi İç Mekânı.

AASSM açılış sergisini, küratörlüğünü son dönemde öne çıkan sanat eleştirmenlerinden biri olan Levent Çalıkoğlu'nun üstlendiği, İstanbul Modern Sanatlar Müzesinin bir seçkisiyle yapmıştır. Sergi, İstanbul'a gitme fırsatı bulamamış olan sanatseverler tarafından büyük bir beğeniyle izlenmiştir.

Daha çok modern diye adlandırabileceğimiz sergilere ev sahipliği yapan galeri'nin en son sergisini, "Ben Yaşardım Aşkla ve Sanatla" başlığıyla Türkiye'nin ilk profesyonel kadın opera sanatçısı olan Semiha Berksoy'un çalışmalarından ve eşyalarından oluşan bir seçki oluşturmaktadır. Galeri, yakın dönemde hayata geçmesine rağmen, nitelikli bir arşive sahip olmaktadır. Bu arşiv galerinin oluşum aşamasından başlayarak yıl içerisinde düzenlenen bütün aktivitelerin içeriğine yöneliktir.

3.4.2.2. Alsancak Kültür Merkezi ve Sanat Galerisi

Sanat galerisi; Kıbrıs Şehitleri Caddesi'ndeki Kültür Merkezi'nin altıncı katında faaliyetini sürdürmektedir. Galeri'nin İzmir'in merkezinde yer alması fakat bir binanın üst katında bulunması galeri açısından bir dezavantaj olmaktadır. Bu durum karşısında galeri çalışanları, galeride yapılacak aktivitelerin reklamını gayet ciddi bir şekilde yürütmektedir ve her aktivitenin afişleri, broşürleri ve ilanları kentin çeşitli noktalarına asılarak, aktivite öncesinden sanatseverlere ulaştırılmaktadır.

"Ajanda Konak" adı ile çıkarılan broşür, aylık olarak çıkmakta olup, her ay yapılacak olan etkinlikler bu şekilde izleyicinin istediği an ulaşabileceği bir kaynak niteliği kazanmıştır.

Galeriye, 18 Mayıs 2009'da yaşamını yitiren Prof. Dr. Türkan Saylan'ın adının verilmesi kararlaştırılmış ve 20 Mayıs 2009'da hayata geçirilmiştir. 2000 yılından beri sergilere ev sahipliği yapan galeri 110m²'dir. Konak Belediyesi'nin katkılarıyla açılan İzmir'in ilk özel konservatuvarı Prof. Dr. Türkan Saylan Alsancak Kültür Sanat Merkezi'nin 2. ve 3. katlarında eğitim vermektedir. 6-16 yaş arası branş dersleri, yaratıcı drama, piyano, gitar, dans bölümlerini kapsamaktadır. Bunun dışında yetişkinler için 2 yıllık konservatuar eğitimi de verilmektedir (bkz. Resim-3.4.2.2.1.).

Prof. Dr. Özdemir Nutku, Prof. Dr. Hülya Nutku tiyatro hocaları olup, arasında Al Pacino, Marlon Brando, Paul Newman gibi Amerikalı sanatçıların da mezun olduğu Actor Studio'nun noktası olarak da eğitim vermektedir. Galeri aynı zamanda her 17 yaş ve üzeri için tiyatro eğitimi verilen bir akşam okulu olarak da tasarlanmıştır. Katılım kapasitesi 500-600 öğrenciye kadar ulaşabilmektedir. Kurslara, burslu öğrenciler de alınmaktadır. Konak Belediyesi ve Müjdat Gezen Sanat Merkezi ortaklaşa karar verip yetenekli gençlere burs verilmesini sağlamaktadır.

Resim-3.4.2.2.1. Alsancak Kültür Merkezi ve Sanat Galerisi.

Ayda iki kez sergi açılışı yapılan galeride; tüm sezon boyunca yaz ayları da dâhil olmak üzere çeşitli kültür olayları (Kitap tanıtımları, slayt gösterileri, cd. tanıtımları v.b.) düzenlenmektedir.

Sergi açılışı için yıl boyunca yapılan başvurular, yaz aylarında toplanan seçici kurul tarafından değerlendirilmeye alınmaktadır. Sezon açılışı, her yıl düzenlenen geleneksel “ATA 'YA SAYGI” başlıklı sergisiyle yapılmaktadır.

3.4.2.3. EGE ÜNİVERSİTESİNE BAĞLI KÜLTÜR SANAT MERKEZLERİ

3.4.2.3.1. Ege Üniversitesi Atatürk Kültür Merkezi Sanat Galerisi

Ege Üniversitesi'nin bünyesinde yıl boyunca gerçekleştirilen, bilimsel, sosyal ve kültürel etkinliklere ev sahipliği yapan, her türlü modern teknik alt yapı ile donatılmış, iki kültür merkezi bulunmaktadır.

Ege Üniversitesi Atatürk Kültür Merkezi projelendirilmesi ve yapımı Rektör Prof. Dr. Yusuf Vardar zamanında başlatılmış olup, çeşitli kurumların (E.Ü.Güçlendirme Vakfı, E.Ü.Yardım Derneği, Milli Piyango İdaresi, T.C. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Türkiye İş Bankası Genel Müdürlüğü gibi) maddi desteği ile 5 Ocak 1980 tarihinde açılmıştır.

İzmir'in merkezi Konak'ta bulunan ve sadece üniversite mensuplarına değil, tüm İzmirliileri çeşitli etkinliklerle buluşturan Atatürk Kültür Merkezinde;

- 652 kişi kapasiteli Yunus Emre Salonu
- 624 kişi kapasiteli Adnan Saygun Salonu
- 340 kişi kapasiteli Tiyatro Salonu

yanısıra work-shop odaları, seminer salonu ve 470 metrekare olan sergi salonu ile hizmet vermektedir(bknz. Resim-3.4.2.3.1.1.).

Resim-3.4.2.3.1.1. E.Ü. Atatürk Kültür Merkezi.

Ege Üniversitesi'nin 50. Kuruluş Yıldönümünü kutlamak amacıyla gerçekleştirilen, 15-18 Aralık 2005 tarihinde birincisi düzenlenen, EgeArt sanat fuarına da ev sahipliği yapan sanat merkezi, katılım ve ilginin yoğunluğundan dolayı, EgeArt'ın gelenekselleşmesi gerektiği kararını almış, merkez bu organizasyonu iki yılda bir gerçekleştirir hale gelmiştir.

İzmir'in geneline yayılan EgeArt görsel sanat buluşması sadece Ege Üniversitesi Atatürk Kültür Merkezinde yapılmamakta, kentin çeşitli sanat galerileri de bu oluşumun içerisinde yer almaktadır.

Katılımların sayısal bir veri olarak, internet ortamından da paylaşıldığı üzere; ilk organizasyonda 25.000 izleyici bulunurken, ikincisinde 57.000 ve üçüncüsünde de 37.000 izleyici sayısına ulaşılmıştır.

3.4.2.3.2. Ege Üniversitesi Kampüs Kültür Merkezi (MÖTBE)

Ege Üniversitesi Kampüsü'nün ilk binası olma özelliğini taşıyan MÖTBE, 10 Eylül 1968 yılında hizmete açılmıştır.

İlk olarak 1962 yılında, Fen Fakültesi Profesörler Kurulunda "Hazırlayıcı Bilimler Enstitüsü" şeklinde gündeme gelen bu kurumun, isminin 5 Mayıs 1967'de Fen Fakültesi Profesörler Kurulunca, "Meslek Öncesi Temel Bilimler Enstitüsü: MÖTBE" olması kararlaştırılmıştır(bknz. Resim-3.4.2.3.2.1.).

Resim-3.4.2.3.2.1. Mötbe.

Ege Üniversitesi kampüsü'nün merkezinde, Fen Fakültesi Dekanlık binasının arkasında yer alan Kampüs Kültür Merkezi, sergi salonu, 20 ile 40 kişi kapasiteli 2 seminer salonu ve 750 kişi kapasitesi ile İzmir'in en büyük kapalı gösteri salonuna sahiptir.

3.4.2.3.3. Ege Üniversitesi 50. Yıl Köşkü

Bornova’da bir Levanten* evi olan 50. Yıl Köşkü’nün, 2005 yılında restorasyonuna başlanmış ve restorasyon çalışmalarının tamamlanmasının ardından 2006 yılında Sanat Galerisi ve Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği Şube Müdürlüğü olarak hizmete girmiştir.

Ege Üniversitesi Rektörlük Binası ile aynı bahçe içinde bulunan köşkte Sanat Galerisi, Sanat Kitaplığı, Sanat Arşivi ve Sanat Atölyesi gibi bölümler bulunmaktadır. Ayrıca belirli bir program dâhilinde sanat filmleri gösterimleri gerçekleştirilmektedir.

3.4.2.3.4. Ege Üniversitesi Kültür Sanat Evi

Ege Üniversitesi Kültür Sanat Evi’nde, 306 kişi kapasiteli salonu ile yıl boyunca film gösterimleri, kişisel gelişim seminerleri, konser ve dinletiler, tiyatro gösterileri, söyleşiler ve öğrenci topluluklarının hazırladığı etkinlikler, bir program dâhilinde ve ücretsiz olarak öğrencilere sunulmaktadır. Birçok etkinlik ücretsiz olarak gösterilmektedir.

***Levanten:** Osmanlı Döneminde, özellikle Tanzimat sonrasında büyük liman kentlerinde yoğunlaşan ve ticaretle uğraşan, Müslüman olmayan azınlıklara verilen isim.

Fransızca’ya 1575’de giren “Levanten” sözcüğünün anlamı Ortadoğulu, Yakınoğulu, Doğu Akdeniz ülkelerinden olandır. Ana Britannica, Levanten’i (*Levantin yazılır Lövanten okunur*) “Osmanlı döneminde, özellikle Tanzimat sonrasında İstanbul’da ve büyük liman kentlerinde yoğunlaşan ve ticaretle uğraşan, Müslüman olmayan azınlıklar” diye tanımlamaktadır.

3.4.2.3.5. Ege Üniversitesi Murat Köşkü Sanat Galerisi

1880 tarihinde inşa edilen ve Bornova'nın tarihsel doku bütününde, prestijli bir yere sahip olan Murat Köşkü; 2001 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiş, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nce hazırlanan projeler doğrultusunda restorasyonu yapılarak, 2005 yılının başında Ege Üniversitesi'ne tahsis edilmiştir.

“Toplum Merkezi” olarak bilinen Murat Köşkü; "Halkın Üniversitesi Çalışması" olması sebebiyle, iletişim ve toplantı merkezi olarak hizmet vermektedir. Ege Üniversitesi tarafından 2004-2005 öğretim yılı ile birlikte başlatılan "Halkın Üniversitesi Çalışması'nda" amaç; yerel yönetim, üniversite ve sivil toplum kuruluşları ile diğer ilgili kurum ve kuruluşların temsilcileri arasında birbirini destekleyici ve geliştirici ilişki ağları kurarak, Bornova ilçesinin ihtiyaçlarına yönelik hizmetler sunmaktır.

Aynı zamanda; AEGEE, Genç Tema ve Toplum Gönüllüleri Öğrenci toplulukları için ev sahipliği yapan merkez'de; Ege Üniversitesi'ne bağlı diğer öğrenci toplulukları da toplantı salonlarından yararlanmaktadır.

Haftanın her günü (Pazar günü hariç) saat 8 - 23 arasında 200 kişiye hizmet veren kafeteryası ve toplantı salonları ile Ege Üniversitesi'nin, Bornova halkı başta olmak üzere, tüm İzmirli'lere açılan önemli bir kapısı durumundadır.

3.4.2.4. Güzelyalı Kültür Merkezi

2005 yılının Kasım ayı'nda İzmir'li sanatseverlerin hizmetine sunulan Güzelyalı Kültür Merkezi Sanat Galerisi ilk açılış sergisini uluslararası seramik sanatçısı Bingül Başarır'ın retrospektif sergisiyle yapmıştır (bkz. Resim-3.4.2.4.1.)

Resim-3.4.2.4.1. Güzelyalı Kültür Merkezi, Galerisinden Görünüm.

Beş katlı ve 3.500 metrekarelik alanıyla sanat etkinliklerine ev sahipliği yapan merkezin, çok amaçlı 300 kişilik bir de salonu bulunmaktadır. Merkezde aynı zamanda bir sergi salonu, seramik ve resim atölyesi, ses yalıtımlı müzik odası ve kurs odaları bulunmaktadır.

Güzelyalı Kültür Merkezi, düzenlenecek olan aktivitelerin bir yıl öncesinden kararını alıp, hazırlığını yapmakta ve aktivite ile ilgili reklamlar, afişler ve kataloglar hazırlanmaktadır. Kültür merkezinin 2005 yılından itibaren sahip olduğu arşivde açılmış olan sergilerin katalogları ve afişleri bulunmaktadır.

Sanat Merkezi aynı zamanda Ege Üniversitesi tarafından düzenlenen “EgeArt Sanat Günleri” projesinde yer alan sergi mekânlarından birisi olarak kullanılmaktadır.

Güzelyalı Kültür Merkezi’nde sürdürülen kurslara 2.000 kişiye yakın kişi katılmaktadır.

3.4.2.5. Havagazı Fabrikası

Fransızlar tarafından 1862 yılında inşaatına başlanan ve 1902 yılından itibaren İzmir’in aydınlatılmasını sağlayan Havagazı Fabrikası’ndaki restorasyon çalışmalarını tamamlayan İzmir Büyükşehir Belediyesi, bu tarihi mekanın çevre düzenlemesi için de bir çalışma başlatmıştır.

“Gençlik Merkezi” olarak kullanılmak amacıyla restore edilen, Havagazı Fabrikası’nın bulunduğu toplam 24.000 metrekarelik alanın 7.530 metrekaresi “yeşil alan” olarak düzenlenmiştir. Büyükşehir Belediyesi Tarım, Park ve Bahçe Daire Başkanlığı ekipleri, bir yandan alandaki mevcut ağaçları koruyarak bakımlarını yaparken, diğer yandan da çeşitli ağaç ile bitkileri bahçeye dikmiştir.

İzmirliilerin yanı sıra, turistlerin de ilgi göstermesi istenilen Havagazı Fabrikası’nda açık hava sineması, otopark, yeşil alanlar, alışveriş standları, açık sergi alanı, kafeteryalar ve eğlence yeri oluşturulmuş ve bu tarihi yapının çok amaçlı olarak kullanılması amaçlanmıştır. Ağırlıklı olarak müzik aktivitelerine yer veren kurum, çeşitli müzik gruplarına ev sahipliği yapmaktadır (bknz. Resim-3.4.2.5.1.).

Yılın her döneminde hizmet vermeyi amaçlayan sanat merkezi, yaz aylarında da açık hava sinema gösterilerine yer vermektedir. Bu gösterimler ücretsiz olarak İzmirliilere sunulmakta, bu da izleyici sayısını arttırmaktadır.

Resim-3.4.2.5.1. Havagazi Sanat Merkezi.

3.4.2.6. İzmir Devlet Resim Heykel Müzesi Müdürlüğü

İzmir Devlet Resim Heykel Müzesi, 9 Eylül 1952 yılında, Kültürpark içerisinde galeri olarak açılmıştır. Daha sonra Atatürk Bulvarı'ndaki yerine taşınan galeri, plastik sanatlar alanında, devletin İzmir'e yaptığı ilk hizmettir.

Galeri'nin açılmasıyla birlikte, hem İzmir'deki sanatçılara eserlerini sergileme imkânı doğmuş hem de her yıl düzenlenen Devlet Sergileri'nin İzmir'de de sergilenmesini sağlamıştır. Kurulduğu yıldan itibaren sergi faaliyetleri dışında, amatörler için resim kursları da düzenleyen İzmir Resim Heykel Galerisi, kentin sanat hayatına canlılık getiren önemli katkılar da sağladı (bkz. Resim-3.4.2.6.1.)

Resim-3.4.2.6.1. İzmir Devlet Resim Heykel Müzesi.

1973 yılı, İzmir Resim Heykel Galerisi için önemli değişikliklerin olduğu bir yıl olmuştur. Müdürlük görevini yürüten Turgut Pura'nın çabalarıyla galeri, müzeye dönüştürülmüş ve Konak'taki yeni binasına taşınmıştır. Müzenin bugün sahip olduğu zengin resim ve heykel koleksiyon'unun oluşmasına Turgut Pura'nın büyük katkısı vardır. Müzeye ikinci müdür olarak atanan Cavit Atmaca, müzenin o zaman ki işlevlerinin şimdiki zamana göre daha fazla olduğunu ve halkın ilgisinin de daha yoğun olduğunu belirtmektedir.

Müzedede, 403 adet eser (342 adet resim, 25 adet heykel, 12 adet seramik, 24 adet baskı resim) yer almaktadır. Koleksiyonda Şeker Ahmet Paşa, Hoca Ali Rıza, Hikmet Onat, İbrahim Çallı gibi büyük ustaların eserlerinin yanı sıra, çeşitli dönemlerden seçkin sanatçıların yapıtları da bulunmakta ve koleksiyon her geçen gün zenginleştirilmektedir.

Eski kuşak ustalarından, çağdaş sanatçılara kadar çeşitli dönem ve eğilimleri yansıtan eserler, restorasyon atölyelerinde titiz bir çalışmayla zamana karşı dirençli hale getirilmektedir.

Müze, eski kuşak ve genç nesil sanatçıların çalışmalarına da ev sahipliği yapmaktadır. Alt kattaki salonun büyük olması, büyük boy çalışmaların da izleyiciye ulaşmasına olanak vermektedir. Üst katta bulunan salon ise ufak çapta sergilerde kullanılmaktadır(bknz. Resim-3.4.2.6.2.).

Resim-3.4.2.6.2. İzmir Devlet Resim Heykel Müzesi, İç Mekân.

Sanatsever kitlenin, sergilerin açıldığı gün galeriye yoğun rağbet göstermesi fakat açılış gününün ardından izleyici sayısının düşmesi, çoğu sanat mekânının sorunu olduğu gibi,

resim heykel müzesinin de sorunlarından. Müzeye aylık gelen izleyici sayısı, yapılan etkinliğe ve sanatçıya göre değişmekte, rakamsal bir değer verilmek istenirse bir ay'da 3.500 ile 4.000 kişi arasında olmaktadır.

İzmir Devlet Resim Heykel Müzesi, bünyesinde devam ettirdiği sanatsal kurslarla da İzmir halkına hizmet vermektedir. Verilen kurs döneminin sonunda sergiler açılmakta, yıl içerisinde yapılan çalışmalar izleyicilerle buluşmaktadır.

Yıl içerisinde açılacak olan sergilerin, bir yıl öncesinden planlanması yapılmakta, sergi süreleri bu planlamaya göre ayarlanmaktadır. Açılan sergilerin kataloglu olması ve açılışın müze tarafından üstlenilmesi sanatçılar tarafından olumlu bir talep nedeni olmaktadır. Müze'de açılan sergilerin arşivinin tutulması ciddi bir şekilde yapılmaktadır. İzmir Devlet Resim Heykel Müzesi, şehrin merkezinde olması itibariyle, sanatçı ve sanatseverlere büyük kolaylık sağlamaktadır. Şehrin önemli ulaşım araçları (metro, otobüs ve vapur gibi) müzenin yakınından geçmektedir.

3.4.2.7. İzmir Büyükşehir Belediyesi İzmir Sanat Galerisi

İzmir Sanat, Kültürpark'taki eski Kanal Ege Televizyon Binası'nda, 2000 yılının nisan ayında sonlandırılan onarım çalışmaları ile kentin kültür ve sanat merkezi haline gelmiş olup, kültürel ve sanatsal etkinliklere ev sahipliği yaparak, İzmir halkını sanatçılarla buluşturmaktadır.

İzmir Kültürpark Fuar alanının, 26 Ağustos Kapısı yakınında bulunan İzmir Sanat Merkezi'nde; 308 kişilik tiyatro ve sinema salonu, 80 kişilik oditoryum, bale ve sergi salonu ile bir adet kafeterya bulunmaktadır.

İzmir Sanat, yıl boyunca; söyleşi, seminer, tiyatro ve film gösterileri, konserler ve sergilere ev sahipliği yapmaktadır.

Fuar alanı içerisinde hizmet veren iki sanat merkezi daha bulunmaktadır. Bunlardan birincisi İsmet İnönü Sanat Merkezi, diğeri ise; İzmir Kent Tarih Sanat Müzesi'dir.

İsmet İnönü Sanat Merkezi 728 kişilik kapasiteye sahip olup, İzmir Devlet Senfoni Orkestrası'nın konserlerine ev sahipliği yapmaktadır. Düzenlenen etkinlikler her yıl ekim ayında başlamakta, mayıs ayında bitirilmektedir (bkz. Resim-3.4.2.7.1.).

Resim-3.4.2.7.1. İsmet İnönü Sanat Merkezi.

Konser programları, İsmet İnönü Sanat Merkezi gişesinden temin edilebilmektedir.

Fuar alanında yer alan bir diğerk sanat merkezi olan İzmir Kent Tarih Sanat Müzesi, yeni ve sergileme tekniklerinin son örneklerinin kullanıldığı modern bir müze halindedir. Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'na devredilen Tarih

ve Sanat Müzesi, Kültürpark'ta; 3.820 metrekare kapalı, 9.500 metrekare açık olmak üzere toplam 13.320 m² alan içinde yer almaktadır.

Müze, üç ayrı binada ve üç ayrı bölümden oluşmaktadır. Girişte sağdaki bina, taş eserlere, ortadaki bina seramik eserlere ve soldaki bina da değerli eşyalara ev sahipliği yapmaktadır(bknz. Resim-3.4.2.7.2.).

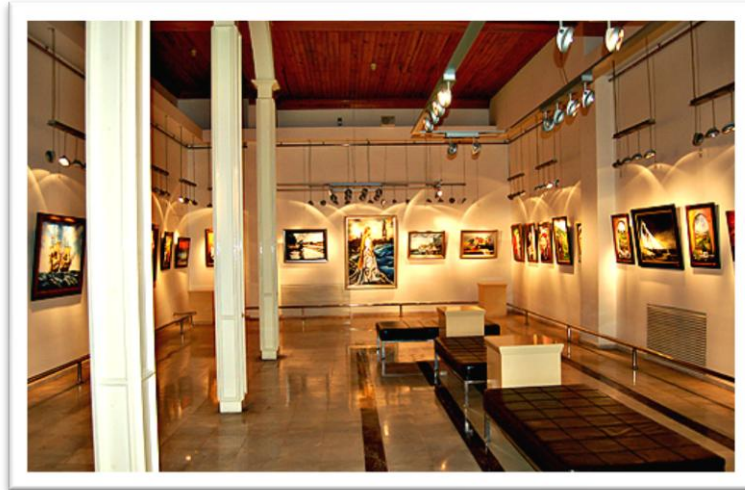
Resim-3.4.2.7.2. İzmir Kent Tarih ve Sanat Müzesi.

Taş eserler bölümünde İzmir ve yakın çevresindeki ören yerlerinden heykeller, kabartmalar sergilenmektedir.

Seramik eserler bölümünde ise, başta Smyrna Tepekule höyüğü olmak üzere, İzmir çevresindeki prehistorik yerleşimler olan; Baklatepe, Kocamiştepe, Pınartepe ve Limantepe'den buluntular ve seramik parçaları sergilenmektedir.

Değerli Eserler Bölümü'nde Arkaik, Hellenistik, Roma ve Bizans dönemlerine ait altın, gümüş ve değerli taşlardan yapılmış süs eşyaları, cam eşyalar, sikkeler bulunmaktadır. İzmir Tarih ve Sanat müzesi, aynı zamanda çağdaş sanat dallarında düzenlediği etkinliklerle, kültür ve sanat çalışmalarına daha fazla katılım sağlamayı amaçlamaktadır.

Ayrıca Konak Meydanı'nda İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı, Çetin Emeç Sanat Galerisi de bulunmaktadır. Çetin Emeç Sanat Galerisi, yıl boyunca katılımcılar tarafından takip edilmekte olup, sergi açma talebinde olanlar, mart ve nisan aylarından itibaren başvurularını gerçekleştirmektedirler. Aylık izleyici sayısı, 1.500 ile 2.000 arasında değişmektedir (bknz. Resim-3.4.2.7.3.).

Resim-3.4.2.7.3. Çetin Emeç Sanat Merkezi.

3.4.2.8. K2 Güncel Sanat Merkezi

K2 etkinliklerini 2003 yılından beri İzmir de sürdürmektedir. K2 Sanat Merkezi, sanatçı atölyeleri, dokümantasyon merkezi ve K2 galerisinden oluşmaktadır. K2 özellikle genç sanatçılar için açık bir platform olmayı amaçlayan ve kar amacı gütmeyen bir kurum olmayı hedeflemektedir(bknz. Resim-3.4.2.8.1.).

K2 Sanat Merkezi mekânında yer alan yaklaşık 10 atölye’de sanatçılar çalışmalarını sürdürmektedir. Farklı disiplinlerde çalışmalarını sürdüren bu sanatçılar, K2 etkinliklerinde de görev almaktadırlar.

Aynı zamanda bu atölyelerden bazıları, K2 Galerisi’nin yanı sıra sergi mekânı olarak da kullanılmaktadır.

K2 sanat merkezi, ağırlıkta olarak yeni dönem sanat akımlarına daha fazla yer vermekte, sanatın deneyselliği üzerine olan çalışmalara desteğini göstermekten çekinmemektedir.

Sergi programı; küratörlü sergiler, solo, grup ve taşınan sergilerle dinamik bir çeşitliliği içermektedir.

Resim-3.4.2.8.1. K2 Sanat Merkezi

K2 Dokümantasyon merkezi; sanatçı dosya arşivi ve K2 etkinliklerine ilişkin arşivi içermektedir. Bunun yanı sıra bünyesinde görsel sanatlara ait yayınlardan oluşan küçük bir kütüphane bulunmaktadır. Güncel ulusal ve uluslararası etkinlik broşürleri, posterler ve çeşitli dokümanlar ziyaretçiler tarafından kullanılabilir.

K2 Sanat Merkezi; Berliner Pool, Platform Güncel Sanat Merkezi, İstanbul Bienali, Europist, Elastik gibi yurt içinde ve yurt dışında sanatçı dosya arşivi konusunda çalışan, çeşitli kurumlar ve oluşumlarla aktif ilişki halindedir.

3.4.2.9. Selçuk Yaşar Müzesi ve Sanat Galerisi

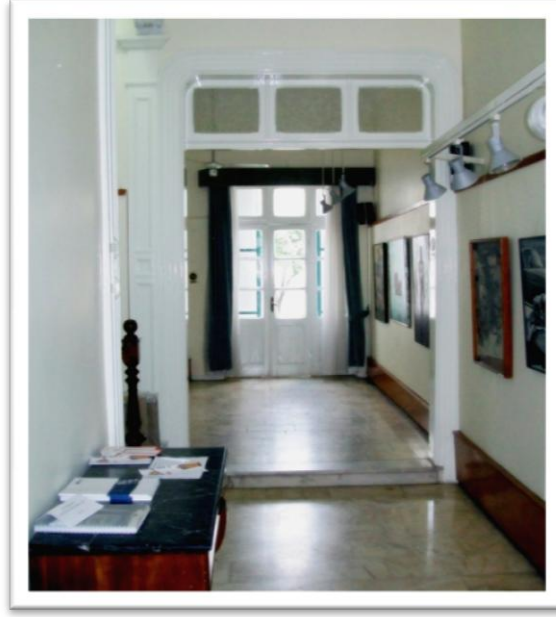
Kültür ve tarihimizi tanıtma ve koruma hizmetleri, arkeolojik kazıları destekleme, bulgularını yayınlayan, ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtarak toplumların bilgilere sunma görevleri doğrultusunda, eski bir İzmir evinin restore edilerek, yaşıyan bir sanat kurumu haline getirildiği bina Selçuk Yaşıar Müzesi olarak 1985 yılında kurulmuştur(bknz. Resim-3.4.2.9.1.).

Yaşıar Eğitim ve Kültür Vakfı işletmelerinden biri olan Sanat Galerisi, 1990 yılında Müze'nin alt katında hizmete girmiştir. Sanat galerisinin üst katı vakfın desteklediği, 1967 yılından beri yapılmakta olan "DYO Resim Yarışması"nda dereceye girmiş resimleri barındırmaktadır.

Resim-3.4.2.9.1. Selçuk Yaşıar Sanat Müzesi.

Türkiye resim ve heykel sanatında yer alan sanatçıların çalışmalarına ve söyleşilerine de yer veren galeri, izleyicileri kendi bünyesine çekmeyi ve var olan sanatsal oluşumları birinci ağızdan izleyiciye ulaştırmayı amaçlamaktadır (bkz. Resim-3.4.2.9.2.).

Resim-3.4.2.9.2. Selçuk Yaşar Sanat Müzesi, İç Mekânı.

Bunun yanında birçok ilçe belediyesinin kendi bünyesinde barındırdığı sanat merkezleri bulunmaktadır. Bu merkezler, ağırlıklı olarak halk eğitim merkezlerince kullanılmakta olup, yılsonunda yapılan kişisel ve karma sergilere ev sahipliği yapmaktadırlar.

3.4.3.1. Soyer Kültür ve Sanat Fabrikası (SKSF)

İzmir'in en eski cıvata ve somun fabrikası olan "Civas"ın, binasının restore edilerek bir kültür ve sanat merkezi haline dönüştürülmesiyle, 1 Nisan 2006 tarihinde resmen faaliyete başlamıştır.

Cıvata fabrikasının sahipleri olan Soyer Ailesi'nin oluşturduğu SKSF bünyesinde; tiyatro, resim, heykel, seramik, fotoğraf, bilgisayar, müzik, dans, unutulmuş geleneksel sanatlar, tezhip, minyatür, oya, nakı, ebru, hobi kursları, meslek eğitimleri gibi çalışmalar yapılmakta, anaokulu, yaz okulu, okul destek programı, yaz kampı gibi eğitim öncesi ve eğitime yönelik çalışmalar, sergiler, konserler, seminer, panel gibi etkinlikler düzenlenmekte, Soyer yayıncılık bünyesinde (kitap, dergi vb.) basın ve kitle iletişim hizmetleri sürdürülmektedir (bknz. Resim-3.4.3.1.1).

Resim-3.4.3.1.1. Soyer Kültür Sanat Fabrikası

3.4.3.2. Turgut Pura Vakfı

İzmir'in önde gelen galerilerinden biri olan Turgut Pura Vakfı, 1982 yılında kurulmuş, İzmir Devlet Resim Heykel Müzesine de büyük emeği bulunan Turgut Pura tarafından oluşturulmuştur. Eski bir Rum evinden çevirme olan yapı, orjinaline dokunulmadan korunarak, çalışmalarını bu binada sürdüren sanatseverler tarafından vakıf olmanın verdiği bir bilinçle, bir aile ortamı yaratılmış ve ortaya çıkışları da bunu destekler nitelikte olmuştur (bknz. Resim-3.4.3.2.1).

İki katlı bir bina ve bir bahçesi bulunan galeri, ilk başta ders alan kursiyerler açısından kendi kendine yeten bir oluşum olmaktadır. Fakat kurs bitimi sürecinde, yapılan çalışmaların sergilenmesi gerektiği düşünülmüş ve sergileme yapılması için gereken mekân yetersizliğinden dolayı, kurum kendi mekânsal varlığını bir galeri olarak tasarlamıştır.

Vakfın kendi bünyesinden hariç, dışarıdan gelen bir geliri bulunmamaktadır. Sadece kurs alan öğrenciler, vakfın maddi desteğini sağlamakta olup, üniversiteden emekli olmuş hocalardan ders verilmesi istenerek, vakfa olan ilgi canlı tutulmaya çalışılmıştır.

Galeriye gelen izleyici sayısının beklenildiği oranda olmaması, galeri çalışanları tarafından vurgulanan en önemli nokta olmaktadır. Açıldığı yıldan itibaren tutulan arşiv kayıtları, sanatçıların katalogları galerinin bünyesinde barındırılmaktadır.

Türkiye genelinde her yıl "Turgut Pura Resim Yarışması" yapılmaktadır. Dokuz Eylül Üniversitesi'nden davet edilen hocalar ve vakfi temsilen bir kişinin oluşturduğu jüri Türkiye'nin her yerinden gelen çalışmaları derecelendirmektedir.

Her sergi açılışına, yaklaşık olarak 200 civarında izleyici katılmaktadır.

Resim-3.4.3.2.1. Turgut Pura Vakfı

Devlet galerilerinin yanı sıra birçok özel galeri de İzmir’de hayatını sürdürmektedirler. Bu galeriler genellikle hobi, üniversitelerin güzel sanatlar ile ilgili alanlarına hazırlık kursları vererek faaliyet göstermektedirler.

Bunların dışında İzmir’de faaliyet göstermiş ve günümüzde de çalışmalarına devam eden bazı sanat galerileri aşağıda gösterilmektedir:

- Adnan Franko Sanat Galerisi (Açık)
- Akbank İzmir Sanat Galerisi (Kapandı)

- Art Vital Sanat Galerisi (Kapandı)
- Başak Sigorta Sanat Galerisi (Kapandı)
- Çamkıran Sanat Galerisi (Açık)
- D.E.Ü. Buca Eğitim Fakültesi Sanat Galerisi (Açık)
- D.E.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Sergi Salonu (Açık)
- Emek Hayat Sanat Merkezi (Kapandı)
- Fatih Alkın Sanat Galerisi (Kapandı)
- Fatih Koleji Sergi Salonu (Açık)
- Galeri Artist (Açık)
- Goethe Enstitü Sanat Galerisi (Açık)
- Güney Sanat Galerisi (Kapandı)
- İletişim Sanat Galerisi (Kapandı)
- İzmir Türk Amerikan Derneği Sergi Salonu (Açık)
- İzfaş Özdemir Sabancı Sanat Galerisi (Kapandı)
- İzmir Ticaret Odası Sergi Salonu (Açık)
- İzmir Esnaf ve Sanayiciler Odası Sergi Salonu (Açık)
- Kara kedi Sanat Galerisi (Açık)
- Mazhar Zorlu Sanat Galerisi (Kapandı)
- Rotary Sanat Galerisi (Kapandı)
- T.C.D.D. Sanat Galerisi (Açık)

-Türkiye İş Bankası İzmir Sanat Galerisi (Açık)

-Uğur Mumcu Sanat Merkezi (Açık)

-Vakıfbank Sergi Salonu (Kapandı)

3.4.3. Festivaller, Bienaller, Fuarlar

3.4.3.1. Festivaller

Festival, genellikle yerel bir topluluk tarafından belirlenmiş ve geleneksel olmuş gün ve tarihlerde kutlanan, yapıldığı yörenin imgesi hâline gelmiş etkinlikler bütünüdür. Festival kelimesi Latince “festa” kelimesinden gelmektedir. İlk kez 13. yüzyılın başında kullanılmaya başlanmıştır.

Festivaller, toplumların eğlence gereksinimlerini karşılamak adına yönetim veya sivil kuruluşların gösterdikleri çabalar doğrultusunda izleyiciyle buluşur. Festivaller ulusal ve uluslar arası olmak üzere ikiye ayrılır. Bu ayrım festivallerin kapsamıyla ilgili olmaktadır.

Türkiye'de her yıl 100'den fazla festival düzenlenmektedir. Ülkenin hemen hemen her kentinde ulusal festivaller; İstanbul, Ankara, İzmir ve Antalya gibi büyük kentlerde ise uluslararası kültür-sanat festivalleri gerçekleştirilmektedir.

İzmir Kültür, Sanat ve Eğitim Vakfı 6 Aralık 1985 yılında faaliyete geçmiş bağımsız ve özerk bir kuruluş olarak hayata geçmiştir. İKSEV tarafından her yıl düzenlenen Uluslararası İzmir Festivali'nin, bu yıl 24.'sü gerçekleştirilecek olup, birçok sanatçı sanatseverler tarafından izlenecektir. Kültürel kimliğin kazanılması daha doğrusu kent kimliğinin ne olması gerektiğine dayalı birçok gereksinim İKSEV tarafından karşılanmaya çalışmaktadır.

Ayrıca 15 yıldır, İzmir Avrupa Caz Festivalinin düzenleyicisidir.

Efes Antik Tiyatro, Celcius Kütüphanesi ve Meryem Ana Evi gibi tarihsel mekânlarda yapılan festival-de, her yıl olduğu gibi orkestra konserleri, oda müziği, bale, tiyatro, caz ve pop dallarında uluslararası düzeyde sanatçı ve topluluklar yer almıştır.

Her yıl 80 bine yakın seyircinin izlediği Aspendos Opera ve Bale Festivali'nin ise, 2009 yılında 16.'sı gerçekleştirilmiştir.

Ülkemizde kısa filmlere uluslararası dalda ödül veren ilk film festivali olma özelliğini taşıyan etkinlik, ilk kez 2000 senesinde düzenlenmiş ve o günden bu yana Türkiye'nin en saygın film festivallerinden biri haline gelmiştir. Festival düzenlendiği İzmir kentinin tek sinema festivali olma özelliğinin yanı sıra, bu büyük şehirde düzenlenen uluslar arası etkinlik sayısının sadece üç olması açısından da büyük önem arz etmektedir. Her sene uluslararası ve ulusal kategorilerde kurmaca, belgesel, deneysel ve animasyon dallarındaki kısa filmlere “Altın Kedi” ödülleri veren festival her sene yurtdışından ve Türkiye'den saygın, önemli ve isim yapmış kişileri jürisine davet ederek kısa filmin gelişimi açısından rekabete dayalı bir canlılık da getirmektedir.

Festival her sene ortalama 8.000'in üzerinde seyirci devamlı katılım göstermekte olup hemen hemen tüm film gösterimleri filmlerin ekip ve oyuncularının da katılımıyla gerçekleşmektedir. Festival böylelikle sinemacı ve seyircileri bir araya getiren önemli bir buluşma noktası olma özelliği göstermektedir.

İzmir Kısa Film Festivali gösterim alanı olarak, Alsancak Türk-Amerikan Derneği ve Yaşar Üniversitesi Selçuk Yaşar Kampüsü kullanılmaktadır.

Bunun yanında İzmir'de yerli sinema sektörünün 2007 senesi içinde gerçekleştirdiği filmlerin yanında uluslararası arenada isim yapmış yönetmenlerin seçkin filmlerini İzmirli sinemaseverlerle buluşturmuş olan “35 İzmir Film Festivali” ulusal kategoride bir yarışma da düzenleyerek Türk sinemasına destek olmayı amaçlamaktadır.

3.4.3.2. Bienaller

Bienal, İtalyanca "her bir diğerk yıl" anlamına gelen ve iki yılda bir düzenlenen etkinliklere verilen addır. Çoğunlukla kültürel veya sanatsal faaliyetler için kullanılan bir terimdir. En eski bienal, 1895'ten beri düzenlenen Venedik Bienali'dir.

Modern dünya anlayışı ve küreselleşen dünya ile birlikte, kavramlarda birbirine geçmektedir. Uluslararası çapta olan organizasyonlar, kültürlerin etkileşimi gayesini esas almaktadır. Sanatsal kavramların tekrar sorgulandığı bu tarz anlayışlar, yeni yeni kavramlarında doğmasına sebep olmaktadır.

Türkiye'de de 1987 yılından beri düzenlenen ve her iki senede bir tekrarlanan Uluslararası İstanbul Bienali bulunmaktadır. Yapılan sanatsal çalışmalar dönemin sanat anlayışı ile uyuşan farklı mizansenler yüklenen işler niteliğini taşımaktadırlar. Her iki yılda bir düzenlenen bu faaliyet belli çevreler tarafından seçilen yürütücüler tarafından sürdürülmektedir.

Uluslararası İstanbul Bienali benzerleri olan Venedik, Sao Paulo, Sydney bienalleri gibi benzerleri arasında kendine ait değeri olan, ulusal temsil modeli yerine, sanatçıların eserlerinin birbirleri ve izleyici ile bağını sağlayan bir sergi modelini tercih ediyor. Uluslararası bir danışma kurulu aracılığı ile belirlenen bienal küratörü, geliştirdiği kavramsal çerçeveye uygun olarak çeşitli sanatçı ve projeleri sergiye davet ediyor.

1987 ve 1989 yıllarında Beral Madra genel koordinatörlüğünde gerçekleştirilen ilk iki bienalden sonra, 1992 yılında Vasıf Kortun'un yönettiği İstanbul Bienali için İKSV, 1994 yılından itibaren tek küratörlü sisteme geçme kararı aldı.

İstanbul'un öncülüğünde başlatılan bu sanatsal oluşuma Türkiye'nin farklı kentlerinden farklı sesler yükselmeye başlamıştır.

İzmir'de de "İstanbul Bienali"ne bir eleştiri olarak bazı sanatsal aktivitelerde gerçekleştirilmiştir. 2005 yılında birincisi gerçekleştirilen ve Dokuz Eylül Üniversitesi'nin öncülüğünde yapılan sanatsal oluşum, son günlerde gerçekleşen sanatsal olayların sorgulanması anlamına gelmekteydi.

"1. Uluslararası Buca Eğitim Fakültesi Görsel Sanatlar Buluşması" olarak adlandırılan oluşum, İzmir'de de bir şeylerin yaşandığını ve yaşanan bu gelişmelerin belli kurum ve kuruluşlara mal edilemeyeceğinin altını çizmekteydi.

"Dışarıdakiler" teması altında başlatılan etkinlik, İzmir kentine ait bir proje olmaktadır. "İzmir'in bugünkü durumundan yola çıkarak sanatçının durumunu, kavramsal sanatı ve kavramsal sanatın sanat eğitimi ile olan ilişkisini tartışmaya açmayı hedeflemiştir"(Karayağmurlar, 2007; s.76).

Düzenlenen bu oluşuma yurtiçi ve yurtdışından 128 proje ve 45 bildiri gelmiş, bunlardan 63 çalışma sergilemeye ve 20 bildiri de sunuma uygun bulunmuştur. Bütün bu çalışmalar ve sunumlar İzmir'de beş farklı mekânda izleyici ile buluşmuştur.

2007 yılında yine D.E.Ü. Buca Eğitim Fakültesi tarafından ikincisi düzenlenen ve "Lirik Denge" temalı bir çalışma daha yapılmış, uluslararası yapılan bu aktivite yurtiçi ve yurtdışından 90 kişiye yakın sanatçı katılımıyla ciddi bir boyut kazanmıştır.

Bienale katılan sanatçıların çalışmaları, İzmir Resim Heykel Müzesi, Agora Alışveriş Merkezi, Buca Belediyesi Kültür Merkezi, Konak Belediyesinin değişik mekânlarında gerçekleştirilmiştir. "Güdümlü sanat olmaz" anlayışıyla yola çıkan sanatçılar bazı kavramların

etraflıca sorgulanması gerektiği yolundaki inançlarını bu aktivitede gösterme fırsatı yakalamışlardır.

“Kültür eksenli bir dönüşüm sürecinin İzmir kentinin geleceğine dair olarak kesin ifadelerle kabul edildiğine dair herhangi bir kentsel politika üretiminden söz edilemeyecek olmakla beraber, kentin sahip olduğu altyapı ve gelecek olasılıklarının bu yöndeki sorgulamalar anlamında yönlendirici olabileceği düşünölmelidir. Kuşkusuz, kent kültürel alan üzerinden izlenebilecek bir yol anlamında kayda değer potansiyellere sahiptir. Kaldı ki, geçmiş deneyimleri itibariyle de bu yönde bir tercihin kentin gelişimi üzerinde önemli katkıları olacağı öngörüsünde bulunulabilir. Ancak her koşulda yaşanacak olan sürecin bir politika ve strateji çerçevesinde geliştirilmesi gerektiği açıktır.”(Dündar, 2006; s. 24)

İzmir’de, bienal kapsamı haricinde Ege Üniversitesinin öncülüğünde gerçekleştirilmekte olan “Ege Art Sanat Günleri” adlı oluşum, kentsel mekanların sanatsal etkinliklerin için kullanılabileceğini ispatlamaya çalışmaktadır.

Ege Üniversitesi tarafından düzenlenen “Ege Art Sanat Günleri Buluşmasının” araştırmanın bienal kısmında konu edinmesinin nedeni, kurumların fuar düzenlemesi hakkında getirilen yasal sorumluluklardır.

Birincisi 2005 yılında, Ege Üniversitesi'nin 50. kuruluş yıldönümünün kutlama etkinlikleri çerçevesinde gerçekleştirilmiş olan EgeArt Sanat Günleri'nin üçüncüsü, 2009 yılında İzmir'in ve Ege Bölgesi'nin en eski ve köklü üniversitesi, Ege Üniversitesi öncülüğünde gerçekleşmiştir. İzmir'in farklı mekânlarını sanatla ve sanatçıyla buluşturan olan bu önemli etkinliğin gerçekleşmesi, Ege Üniversitesi ile birlikte, İzmir'e ve sanat'a gönöl vermiş bütün kurum ve kuruluşların yanında bireyleri de heyecanla bir araya getirmiş ve gelişmiş toplumların en önemli ölçütü olan sanatı, İzmir Kenti içinde belirleyici bir nitelik haline getirmiştir.

2009 yılında üçüncüsü gerçekleştirilen “EgeArt Sanat Günleri”nde kayıt edilen rakamsal değerler aşağıda verilmiştir (bkz. Tablo 5).

Tablo-3.4.3.1: 3 EgeArt Sanat Günleri Sayısal Verileri

Sanat Günleri’ni ziyaret eden kişi sayısı	37.000
Katılımcı sanatçı sayısı	412
Sergilenen eser sayısı	2103
Sanat Günleri'nde yer alan stand sayısı	32
Katılımcı Üniversite sayısı	21
Kullanılan Kapalı Alan	6.700 m ²
Sanat Günleri'nde gerçekleştirilen söyleşi / panel sayısı	3 panel
Sanat Günleri'nde gerçekleştirilen sunum sayısı	20
Sanat Günleri'nde gerçekleştirilen dinleti sayısı	5
Fuarda gerçekleştirilen film gösterimleri	5
Sanat Günleri'nde gerçekleştirilen konser sayısı	4
Sanat Günleri'nde gerçekleştirilen tiyatro sayısı	1

Kaynak: E.Ü. Atatürk Kültür Merkezi, 2009

3.4.3.3. Fuarlar

Fuarlar, farklı ülkelerin alıcı ve satıcılarının bir araya geldiği, ticari faaliyetlerini gerçekleştirdikleri alanlardır. Firmaların ürettikleri malların tanıtımını ve reklamını yapmak için, fuarlar ciddi alanlar haline gelmişlerdir.

“Fuar kelimesi, dilimize Fransızca’dan geçmiş olup, mal ya da hizmetlerin ticari amaçlarla sergilendiği, karşılıklı iş olanaklarını ve alışverişi geliştirmek için satıcı ile alıcıların bir araya gelmesini sağlayan ve belirli dönemlerde aynı yerde tekrarlanan tanıtım ortamlarıdır” (Toker, 1999; s.24).

Fuarların oluşabilmesi için katılımcı, ziyaretçi ve alan unsurlarının bir arada sağlanması, tüm bu bileşenleri koordine eden ve fuarın organizasyonunu gerçekleştiren bir organizatörün bulunması gerekmektedir.

Günümüzde fuarlar, firmaların alanlarına göre dağılımlarını göstermek yanında mevcut gelişmeleri, yenilikleri izleyiciye göstermesi açısından da uygun mekânlar olarak gösterilebilir.

Bu çerçevede İzmir’in bir ticaret limanına sahip olması ve dolayısıyla bir ticaret merkezi olması ayrıca Türkiye’nin ilk uluslararası fuarına sahip olması nedeniyle ciddi bir potansiyeli barındırdığı ve somut olarak nitelikli organizasyonlara imza attığı görülmektedir.

“Türkiye'nin dışa açılan penceresi kimliğine sahip İzmir Enternasyonal Fuarı'nın temeli, Atatürk'ün "Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsun, iktisadi zaferlerle desteklenmezse sürekli olmaz." düşüncesi ile atıldı. Birinci Türkiye İktisat Kongresi'nin İzmir'de düzenlenmesinin hemen ardından 1923'te "9 Eylül Yerli Malları Sergisi" açıldı ve 1933'te uluslararası kimlik kazanan İzmir Enternasyonal Fuarı 1936'da bugünkü mevcut 421.000 m²lik alanda hizmet vermeye başladı” (Sülün, 2006; s.1).

İzmir Enternasyonal Fuarı, 1936 yılında uluslar arası kimliğe kavuşmuş, 10 yıl aradan sonra 1946 yılında da Uluslararası Fuarlar Birliği'ne (UFI) üye olmuştur.

Birçok firma yeni çıkardıkları malların tanıtımı için fuar alanından yararlanmak istemektedir. Açılan fuarlardan bazıları; 3T Fuarı (Uluslararası Metal işleme, Kalıp ve Otomasyon Teknolojileri Fuarı), MINEX (Madencilik, Doğal Kaynaklar ve Teknolojileri Fuarı), İzmir Motor Show (Otomobil ve Hafif Ticari Araçlar Fuarı), Marble Fuarı (Uluslararası Mermer, Doğal Taş ve Teknolojileri Fuarı), İzmir Ayakkabı, Çanta ve Aksesuarları Fuarı, İzmir Kitap Fuarı.

Ülkemizde 133 fuar organizatörü bulunmaktadır. Bu organizatörler yılda 500 – 550 civarında fuar düzenlemekteler. Ancak, Türkiye'de fuar organizasyonu konusunda eğitim veren hiçbir okul olmadığı gibi, fuarlar üzerine yazılmış kaynakların sayısı da oldukça azdır.

Ayrıca fuar alanı içerisinde yer alan İsmet İnönü Sanat Merkezi ve İzmir Sanat tiyatrosu, sergi, müzik dinletilerine de ev sahipliği yapmaktadır. Ulusal ve uluslar arası düzeyde birçok organizasyona ev sahipliği yapan fuar alanı alan itibarıyla yetersiz kalması, düzenlenen fuarlarında başarısız üzerine olumsuz tepkiler alması İzmir için olumsuz bir hava yaratmaktadır. Fakat “fuarlar kenti” olma yolunda aday olan İzmir'in çok daha büyük ve modern bir fuar alanına ihtiyacı bulunmaktadır.

BÖLÜM 4

SONUÇ

Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkardığı kent kavramı, Batı toplumlarında, ekonomik, siyasal ve kültürel değişmelere bağlı olarak şekil almıştır.

Teknolojik alanda gelişme gösteren Avrupa toplumları, yaşam standartlarını da bu gelişmelere dayalı olarak kurmuşlardır. Kırsal alanda yaşayan halkın, toplumun belli başlı ihtiyaçlarını karşılaması, şehirdeki insanların da şehrin bütün imkân ve koşullarına ayak uydurduğu görülmektedir. Kentin şekillenmesi, içinde barındırdığı kitlenin etkisiyle olmaktadır. Kentin soluk alıp veren, yaşayan bir canlı olarak görülmesinin sebebi de bu olmaktadır.

Küreselleşme olarak adlandırılan olgu yüzünden Batı'da ki şehir kavramı daha geniş bir anlam kazanmış; mega kent, uydu kent gibi tanımlamalar günümüzde kullanılır hale gelmiştir.

Türkiye 1950'den sonraki süreçte, mevcut sisteme dayalı iyileştirme ve yenileşme politikalarına yönelmiştir. Devlet tarafından yapılan ve beş yılda bir gerçekleştirilen "kalkınma raporu" birçok gerçeği göz önüne sermektedir.

1950 ve 1960 arasındaki süre, Türkiye'nin, büyük illerde yaşanan göç sorunuyla, karşı karşıya kaldığı bir dönemdir. Göç, kırsal alandan kente doğru olmakta ve bu sorunun yaşanmasında ki nedenlerin en başında teknolojik gelişmeler gelmektedir.

Fakat Türkiye'nin yetersiz alt yapısı göç olayını ciddi bir sorun hale getirmiş, yönetim mekanizmaları bu sorunu çözmekte yetersiz kalmışlardır.

Kent tanımı, ülkemizde sadece sayısal verilerin sağlanmasıyla oluşan bir ifade olarak görülmüştür. Fakat rakamsal değerlerden çok kentin kent tanımına kavuşabilmesi için, içeriğinde yer alan birçok koşulunu oluşturmuş olması gerekir. Bunların başında alt yapının sağlanması ve sosyal hizmetin sağlanması gibi koşullar gelmektedir.

İzmir sahip olduğu kültürel miras yüzünden, kent oluşumu açısından biraz daha ön plandadır. İzmir'deki mevcut yerel yönetimler, kentsel projelerini oluştururken olumlu olumsuz birçok gelişme yüzünden tarihsel mekânların birçoğu da gelişmelerden nasibini almaktadır.

Tarihi birçok alanın restore edilmesi ve bu alanların restore edildikten sonra İzmir halkına sunulması yerel yönetimler için bir avantaj olmaktadır.

Sanat mekânlarının, kentin modernize olmuş kısmında yer aldığı bilinen bir gerçektir. Birçok ulusal ve uluslararası aktiviteye ev sahipliği yapan bu alanlar, modern kent içerisinde, toplumun gündelik gereksinimini karşılayan alanlar olarak bilinmektedir.

İzmir'de bulunan birçok resmi ve özel sanat galerilerinin İzmir halkının yanı sıra sanatçı ve sanat öğrencilerinin ihtiyacına da karşılık verememektedir. Bunun sebebi, İzmir'de yaşayan kitlenin boş zamanlarını değerlendirebileceği alanlar olarak, faal olması beklenen birçok sanat galerisinin kapalı olmasıdır. Bunun yanında sergileme sayısının kısıtlı olması, yapılan aktivitelerde izleyici sayısının düşük olması, yerel yönetimlerin görsel sanatlar eğitimi alan öğrencilere hatta sanatçılara verdikleri desteğın ciddi açıdan az olması gibi birçok durum sayılabilmektedir.

İzmir'de devlet üniversitesi olarak iki kurum bulunmaktadır. Fakat plastik sanatlar alanında bölümlere sahip olan Dokuz Eylül Üniversitesinde, sanat aktivitelerine verilen imkânların az olması hatta önemsenmemesi, buna rağmen 2010 yılı itibariyle bünyesinde daha yeni yeni bir görsel sanatlar bölümü oluşturmaya çalışan Ege Üniversitesinde bünyesine bağlı beş tane sanat ve kültür merkezi bulunmaktadır.

Kültür ve sanat mekânlarının kapasiteleri üzerine yapılacak bir değerlendirme, ilgili mekânların İzmir kent nüfusu temelinde yetersiz kaldığı yönündedir. Ayrıca ilgili mekânların özellikle kıyı semtlerde konumlandığı, diğer ilçelerin kültür ve sanat yapıtlarından yoksun olduğu yorumunu doğurabilmektedir.

İzmir’de bulunan sanat galerilerinin bünyesinde yaptıkları özeleştirilerin başlıcaları; yetersiz bilgilendirme, duyuruların yeterince dikkate alınmaması, amatör-profesyonel sanatçı ayırımının herhangi bir sergileme prosedürüne oturtulamaması ve özel galeri sayısının (özellikle banka galerileri açısından) hızla azalması gibi nedenler olmaktadır.

Tez’in içeriği açısından akla gelen ilk mekân olan İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Arşiv Müzesi’nin gazete arşiv bölümünü, kısıtlı olarak araştırmacılara açması, İzmir’de var olan sanat ve kültür mekânlarının işlerliliğinin bir kez daha sorgulanması gerektiği inancını doğurmaktadır.

Sonuç itibariyle; kültürel açıdan düşünüldüğünde, bir dönüşüm süreci içinde bulunan İzmir kentinin geleceğine dair herhangi bir kentsel politika üretiminden söz edilememektedir. Kentin sahip olduğu altyapı sorunlarının ve gelecek kaygılarının bu yöndeki sorgulamalarda yönlendirici olabileceği düşünülmektedir.

Ancak her koşulda yaşanacak olan sürecin, bir politika ve strateji çerçevesinde geliştirilmesi gerektiği açıktır.

KAYNAKÇA

ADAM, Robert, (2008), “Globalization and Architecture” / “Küreselleşme ve Mimarlık”

(Architectural Review) Çev.: DÜNDAR, G. Şebnem, Ege Mimarlık, Sayı: 66

AHMAD, Feroz, (1995), “Modern Türkiye’nin Oluşumu”, Çev. ALAGON, Yavuz,

Kaynak Yayıncılık, İstanbul

AKKAYAN, Taylan, (1979)“Göç ve Değişme”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Yayımları, No: 2573, İstanbul

AKŞİN, Sina, (1996), “Yakın Tarihimizi Sorgulamak”, Arkadaş Yayınları, Ankara

ASLANOĞLU, Rana, (1998)“ Kent, Kimlik Ve Küreselleşme, Asa Kitabevi, Bursa

AYTAÇ, Serpil, (2004), “Bursa’da Kültür Değişimi: Göç Olgusuna Sayısal Bir Bakış”,

Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt.6 Sayı.2, Bursa

BAL, Hüseyin, (2002), “ Kent Sosyolojisi”, Fakülte Kitabevi, Isparta

BENEVOLO, Leonardo, (1995), “Avrupa Tarihinde Kentler”, Çev. NİRVEN, Nur, Afa

Yayıncılık, İstanbul

BİLGİSEVEN, Amiran, Kurktan, (1995), “Türk-İslam Kültüründe Birey ve Cemiyet

İlişkisi Ve İslami Kavramlar”, Filiz Kitabevi, İstanbul

BÜYÜKÖZTÜRK,Şener ,**AKGÜN**,Özcan E. ,**KARADENİZ**, Şirin, **DEMİREL**,

Funda, **ÇAKMAK**, K. Ebru, (2008)“ Bilimsel Araştırma Yöntemleri”, Pegem

Akademi Yayıncılık, Ankara

ÇEÇEN, Anıl, (1974), “Toplum Kalkınması ve Halkevleri”, Halkevleri Atatürk Enstitüsü

Yayımları, Ankara

DÜNDAR, Seyhan, (1966), “Gölgedeki Adam”, Milliyet Yayınları, İstanbul

GOMBRİCH, H. Ernest, (2002), “Sanatın Öyküsü”, Çev. ERDURAN, Ömer-Erol,

Remzi Kitabevi, İstanbul

- GÖYMEN**, Koral, (1982), “Kentle Bütünleşme Sürecinin Yönetmel Boyutu”, Kentle Bütünleşme, Türkiye Gelişim Araştırma Vakfı Yayını, Ankara
- GÜLDEN**, Erkut, (1991),”Kentleşme ve Kentleşme Politikaları”, İTÜ Yayınları, İstanbul
- GÜLEÇ**, Cengiz, (1992), “Türkiye’de Kültürel Kimlik Krizi” V Yayınları, Ankara
- HABERMAS**, Jürgen (1997), “Bilgi ve İnsansal İlgiler”, Çev. KANAT, A. Celal, Küyerel Yayınları, İstanbul
- HANÇERLİOĞLU**, Orhan, (1986), “Toplum Bilim Sözlüğü”, Remzi Kitabevi, İstanbul
- KAHRAMAN**, B. Hasan, (2005), “Sanatsal Gerçeklikler, Olgular ve Öteleri”, Agora Kitaplığı, İstanbul
- KARAOSMANOĞLU**, Yakup Kadri, (1984), “Politikada Kırk Beş Yıl, İletişim Yayınları, İstanbul
- KARAYAĞMURLAR**, Bedri, (2009), “Değınmeler”, Çalı Yayıncılık, İzmir
- KARTAL**, Kemal, (1992)“ Ekonomik Ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Kentleşme”, Adım Yayınları, Ankara
- KELEŞ**, Ruşen, (1980), “Kent Bilimleri Terimler Sözlüğü”, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- KIRAY**, Mübeccel, (1982), “Toplumsal Değışme ve Kentleşme”, Kentmel Bütünleşme, TGAV Yayını, Ankara
- KORKUT**, Tuna, (1987), “Şehirlerin Ortaya Çıkışı ve Yaygınlaşması Üzerine Sosyolojik Bir Deneme, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- KÖMEÇOĞLU**, Uğur, (2003), “21. Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan”, Bağlam Yayınevi, İstanbul
- LARRAİN**, Jorge,(1995), “İdeoloji ve Kültürel Kimlik: Üncü Dünya Kimliği/İdeology

- and Cultural Identity”, Çev. DOMANIÇ, N. Neşe, Sarmal yayınevi, İstanbul
- LYNTON**, Norbert, (2004), “Modern Sanatın Öyküsü”, Çev. ÇAPAN, Cevat-ÖZİŞ Sadi, Remzi Kitabevi, İstanbul
- ÖZAKPINAR**, Yılmaz, (2002), “İnsan Düşüncesinin Boyutları”, Ötüken Yayınları, İstanbul
- ÖZDEŞ**, Gündüz, (1999), “Türk Çarşıları”, Tepe Yayınevi, İstanbul
- ÖZER**, İnan, (2009), “ Kentleşme, Kentlileşme Ve Kentsel Değişme”, Ekin Kitabevi, Bursa
- RİBARD**, Andre, (1974), “İnsanlığın Tarihi”, Çev. BERKAY, B.- YALÇIN, Erdoğan-BERKAY Şiar, May Yayınları, İstanbul
- SAĞLAM**, M. Rıfat, (2006), “Megakentler: Dünyü, Bugünü, Geleceği ve İstanbul”, İ.Ü. T.M.M.O.B. İstanbul Kent Sempozyumu, İstanbul
- SENCER**, Yakut, (1979), “ Türkiye’de Kentleşme”, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara
- SENNETT**, Richard, (1999), “ Gözün Vicdanı, Kentsel Tasarımı Ve Toplumsal Yaşam”, Çev: SERTABİBOĞLU, S. – KURULTAY C, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- SÜLÜN**, Uğur, (2006), “İhracatın Geliştirilmesinde Fuar, Sergi ve Panayırlara Yönelik Mali Teşviklerin Etkinliği (1990 - 2005 Dönem Analizi)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- TATLIDİL**, Ercan, (1994)“ Kent Kültürü Ve Boş Zaman Değerlendirme, Dünyada Ve Türkiye’de Sosyolojik Gelişmeler”, Sosyoloji Derneği Yayınları, Ankara
- TATLIDİL**, Ercan, (1989), “ Kentleşme Ve Gecekondu”, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir
- TEKELİ**, İlhan, (1982) “ Türkiye’de Kentleşme Yazıları – Ekonomik Ve Sosyal Araştırmalar”, Turhan Kitabevi, Ankara
- TÜRKBAĞ**, U. Ahmet, (2003), “Felsefe, Sosyoloji, Hukuk ve Devlet”, Der Yayınları/

Hukuk Dizisi, İstanbul

UĞUR, Aydın, (2002) “ Kültür Kıtası Atlası, Kültür, İletişim, Demokrasi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

ÜLKER, Necmi, (1994),“ XVII ve XVIII. Yüzyıllarda İzmir Şehri Tarihi 1 Araştırmaları”, Akademik Kitabevi

WU, Chin – Tao, (2005), “ Kültürün Özelleştirilmesi”, Çev: SOĞANCILAR, Esin, İletişim Yayınları, İstanbul

YALÇIN, Cemal, (2004),“ Göç Sosyolojisi”, Anı Yayıncılık, Ankara

YARDIMCI, Sibel, (2005), “*Kentsel Değişim ve Festivalizm: Küreselleşen İstanbul'da Bienal*”, İletişim Yayınları, İstanbul

YAVUZ, Fehmi- KELEŞ, Ruşen, (1983), “Yerel Yönetimler”, Turhan Kitabevi, Ankara

ZENGEL, Rengin, (2002) “ Yeni Binyılda Kentsel Açık Mekânlarda Kimlik Arayışı”, Arredamento Mimarlık

İNTERNET KAYNAKLARI

ERKMEN, Banu, Kasım 2008, “İzmir Kent Tarihi”

http://www.ufukotesi.com/yazigoster.asp?yazi_no=20051019

GRAF, M. Mayıs 2010, “UZAY İSTİLACILARI: Çağdaş Görsel Sanatlarda Mekânın Yokoluşu”http://www.izinsizgosteri.net/asalsayi157/marcus_157.html

KENT SOSYOLOJİSİ (Kent Toplum Bilim), 20. 12. 2007,

<http://www.msxlabs.org/forum/sosyoloji/92510-kent-sosyolojisi-kent-toplum-bilimi.html>

ŞAHİNER, Rıfat, 2007, Sayı.3, “Küresel Ekonomi ve Sanat”,

<http://www.ebenzin.com/sayi3/1.asp>

MAKALELER

- AYTAÇ**, Ömer, (2007), “ Kent Mekânlarının Sosyo – Kültürel Coğrafyası”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 2, Elazığ
- BEGEL**, E, Ernes, (2009), “Kentlerin Doğuşu” , Cogito, Sayı: 8, Ocak, Yapı Kredi Yayınları, s.7-17
- BİLGİN**, Vedat, (2005), “Dünya Sisteminde Değişim”, Siyaset ve Toplum Dergisi, Sayı.2,Bahar
- ÇELEBİ**, Nilgün, (2004), “Sosyoloji ve Kültür”, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Adana
- ERYILMAZ**, Semih, (1999),“Kamu Kullanımlı Kentsel Açık Alanların Tarihsel Süreç İçindeki Gösterdikleri Yapısal Değişimlerin İrdelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- İZFAŞ**, (2005), “İzfaş 2005 Yılı Faaliyet Raporu”, İzmir
- İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ**, (2008),“İzmir Kent Sağlığı Profili” (Taslak), İzmir
- KALAFAT**, Yaşar, (2006), “Kültürel Kimlik Algılayışına Eleştirisel Bir Yaklaşım, Ankara
- KARTAL**, Kemal, (1978),“ Kentleşme Ve İnsan”, TODAİE Yayınları, Sayı: 175
Ankara
- KURTULUŞ**, Hatice, (2005), “ Kente Bir Sosyo – Mekânsal Ölçek Olarak Bakmak Ve Kentsel Dönüşüm”, Evrensel Kültür Dergisi, Sayı: 164, Ağustos
- SAĞLAM**, Serdar, (2006), “ Türkiye’de İç Göç Olgusu Ve Kentleşme”, Erman Artun Özel Kitaplığı, Sayı: 5, Güz
- TATLIDİL**, Ercan, (2009), “ Kent ve Kentli Kimliği, İzmir Örneği”, Ege Akademik Bakış, 9 (1), s.319 – 336
- ULU**, Ali – **KARAKOÇ**, İlknur, (2006), “Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi”,

TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Sayı: 29

ZUKİN, Sharon, (1995)“The Cultures of Cities”, Çev. Madra Beral, Blackwell
Publishers,UK.